

Education Psychology for Teacher

บทที่ 1

ความเป็นมาของจิตวิทยา

จิตวิทยาเป็นวิชาที่มีกำเนิดมานานแล้วตั้งแต่สมัยของอริสโตเติล (Aristotle) แต่ในระยะเริ่มแรกนั้นยังเป็นส่วนหนึ่งของวิชาปรัชญาอยู่เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับจิตวิญญาณตามความหมายของคำว่า “Psychology” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำในภาษากรีก คือ Psyche หมายถึง วิญญาณ (Soul) และ Logos หมายถึง การศึกษา (Study)

เนื่องจากในสมัยโบราณมนุษย์มีความเชื่อว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่างๆ มีอำนาจหรือสิ่งลึกลับบางอย่างมาบังคับให้เกิดขึ้นและคอยควบคุมปรากฏการณ์นั้นๆ ภายในตัวมนุษย์เองก็มีสิ่งลึกลับแอบแฝงอยู่ในร่างกายสิ่งนั้นคือวิญญาณนั่นเองวิญญาณจะคอยกระตุ้นและควบคุมกิริยาอาการต่างๆ ของร่างกายจากความเชื่อดังกล่าวทำให้นักปรัชญาเกิดความสนใจและพยายามคิดหาคำตอบเกี่ยวกับเรื่องของวิญญาณแต่ก็ไม่มีคำตอบของใครเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ว่าวิญญาณคืออะไร อยู่ที่ไหน มีตัวตนหรือลักษณะอย่างไร ก็ยังไม่มีคำตอบที่แน่นอนเนื่องจากวิญญาณเป็นสิ่งที่นอกเหนือการรับรู้ทางอวัยวะการรับรู้ทางความรู้สึกไม่สามารถจับต้องมองเห็นและพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ดังนั้นการศึกษาทางจิตวิทยาในเรื่องของวิญญาณจึงค่อยๆ เสื่อมลงในเวลาต่อมา

เมื่อวิทยาศาสตร์มีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น ความสำเร็จของวิธีการทดลองในวิชาฟิสิกส์และเคมีรวมทวมความรู้ทางสรีรวิทยาและอิทธิพลของทฤษฎีวิวัฒนาการของ ชาร์ล ดาร์วิน (Charles Darwin) ได้กระตุ้นให้นักปรัชญาบางคนคิดว่าจิตและพฤติกรรมของมนุษย์ควรจะศึกษาโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้ด้วยเช่นกันและลักษณะเนื้อหาวิชาของจิตวิทยาก็ควรจะแปรรูปไปเป็นแบบกายภาพให้มากขึ้นจากการศึกษาเกี่ยวกับวิญญาณ นักจิตวิทยาได้หันมาสนใจศึกษาเรื่องของจิตสำนึกหรือความรู้ตัว (Conscious) แทนเพราะเป็นเรื่องที่สามารถพิสูจน์ทดลองได้ดีกว่าวิญญาณ

จอห์น ล็อก (John Lock, 1632-1704) นักปรัชญาชาวอังกฤษกล่าวว่า จิตสำนึก ก็คือความรู้ตัวของมนุษย์นั่นเองเป็นการที่เรารู้ตัวว่าเราเป็นใครกำลังคิดอะไร รู้สึกอย่างไรและกำลังทำอะไรอยู่จิตสำนึกเกิดจากการเก็บสะสมประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้จากการเรียนรู้ล็อกเชื่อว่าในวัยเด็กจิตจะว่างเปล่าเมื่อโตขึ้นจิตสำนึกก็ยังคงได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมมากขึ้นดังนั้นสิ่งแวดล้อมจึงมีอิทธิพลต่อจิตสำนึกหรือความรู้ตัวของมนุษย์มาก

ในปี ค.ศ. 1879 วิชาจิตวิทยาเริ่มก้าวมาสู่ยุคใหม่และมีฐานะเป็นวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริงเมื่อวิลเฮล์ม วุนด์(Wilhelm Wundt, 1832-1920) ได้จัดตั้งห้องปฏิบัติการทางจิตวิทยาขึ้นเป็นแห่งแรกของโลกที่มหาวิทยาลัยไลพ์ซิก ประเทศเยอรมัน เพื่อการศึกษาเกี่ยวกับจิตสำนึก (Sensation) ซึ่งเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ทางกายภาพและประสบการณ์ทางความรู้สึกของบุคคลที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์นั้นดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า จิตวิทยาที่จะแยกตัวออกมาจากวิชาปรัชญาเมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมานั้นเอง ต่อมาในปี ค.ศ.1883 มหาวิทยาลัยจอห์นฮอปกินส์ ก็ได้ตั้งห้องปฏิบัติการทางจิตวิทยาอย่างเป็นทางการขึ้นนับเป็นแห่งแรกในประเทศสหรัฐอเมริกา หลังจากนั้นไม่กี่ปีมหาวิทยาลัยหลายแห่งก็ได้จัดตั้งภาควิชาจิตวิทยาและห้องปฏิบัติการทางจิตวิทยาขึ้นเช่นกัน

ในช่วงเวลานั้นนอกจากการศึกษาจิตในระดับจิตสำนึกแล้วยังมีนักจิตวิทยาอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งสนใจศึกษาจิตในระดับจิตไร้สำนึก (Unconscious) นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีจิตแพทย์ชาวออสเตรียชื่อซิกมันด์ฟรอยด์(Sigmund Freud, 1856-1938) เป็นผู้นำกลุ่มฟรอยด์กล่าวว่าบุคคลนั้นมีทั้งความรู้ตัวและความไม่รู้ตัวความรู้ตัวเป็นจิตสำนึกส่วนความรู้ตัวเป็นจิตในระดับจิตไร้สำนึกสิ่งที่อยู่ในจิตไร้สำนึกมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์มากทั้งนี้เพราะสิ่งเหล่านั้นจะเป็นแรงผลักดันกระตุ้นทำให้มนุษย์ทำกิจกรรมต่างๆนอกจากนั้นความผิดปกติทางจิตหลายอย่างก็มีสาเหตุมาจากจิตไร้สำนึก

ในปี ค.ศ. 1913 จอห์น วัตสัน (John Watson, 1879-1938) นักจิตวิทยาชาวอเมริกันได้เรียกร้องให้นักจิตวิทยาหันมาศึกษาพฤติกรรมแทนการศึกษาในเรื่องของความรู้ตัวและจิตวิญญาณ ทั้งนี้เพราะเรื่องเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรงแม้จะอนุมานจากสิ่งที่มองเห็นก็ยังไม่มีส่วนพฤติกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ทำการสังเกตโดยบุคคลได้และวิทยาศาสตร์ที่ตั้งอยู่บนรากฐานของสิ่งที่สังเกตได้ดังนั้นการศึกษพฤติกรรมจึงปฏิบัติในเชิงวิทยาศาสตร์ได้เป็นอย่างดีต่อมาข้อเสนอของวัตสันได้พัฒนาเป็นกลมแนวคิดทางจิตวิทยาเรียกว่ากลุ่มพฤติกรรมนิยม(Behaviorism) ซึ่งกลุ่มแนวคิดนี้ได้มีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการศึกษาทางจิตวิทยาในยุคต่อมาเป็นอย่างมาก

นักจิตวิทยาเป็นจำนวนมากมีความเห็นตรงกันว่าจิตวิทยาควรศึกษาพฤติกรรมแม้แต่นักจิตวิทยาในกลุ่มที่ต้องการให้จิตวิทยาศึกษาปรากฏการณ์ทางจิต (Mental Events) ที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล ก็ยังมีความเห็นว่าจะต้องเริ่มการศึกษาที่พฤติกรรมก่อน

สังคมในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าและซับซ้อนมากขึ้น ส่งผลให้มนุษย์ต้องปรับตัวตามเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข คนมุ่งมั่นศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมมากขึ้นต่อมาจึงมีการใช้คำว่า “จิตวิทยา” อย่างกว้างขวางจิตวิทยาจึงเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในทุกด้าน

ความหมายของจิตวิทยา

มนุษย์พยายามที่จะหาคำตอบการกระทำของมนุษย์ด้วยตนเองโดยการศึกษาค้นคว้าในรูปแบบต่างๆแต่คำตอบที่ได้กลับไม่สอดคล้องกับวิทยาศาสตร์เมื่อมีการศึกษาแต่ละครั้งคำตอบก็เปลี่ยนแปลงไปเพราะการศึกษาค้นคว้ามาจากความคิดและเหตุผลของผู้ศึกษาเองซึ่งแต่ละท่านมีประสบการณ์ต่างกัน ในปี ค.ศ. 1560 เมลาธอน (Melanchthon) นักปรัชญาชาว เยอรมัน พยายามศึกษาหาคำตอบจากการกระทำของมนุษย์ และได้้นำคำว่า “Psychology” หรือ จิตวิทยามาใช้

พฤติกรรม

เมื่อจิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ การศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจมนุษย์ดีขึ้น ดังที่ จอห์น บี. วัตสัน (John B. Watson) นักจิตวิทยาชาวอเมริกันกลุ่ม พฤติกรรมนิยม กล่าวว่า “การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจมนุษย์จะต้องดูจากพฤติกรรมที่ปรากฏออกมาให้เห็น”

และเขายังเน้นต่อไปว่าจิตวิทยาคือหมวดหมู่หนึ่งของศาสตร์ธรรมชาติซึ่งศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์เป็นสาระสำคัญ ฉะนั้น สาระความรู้ทางจิตวิทยาจึงพยายามทำความเข้าใจคนโดยมุ่งไปที่พฤติกรรมและศึกษาคนในแง่มุมทางพฤติกรรม

แต่ในช่วงระยะที่จิตวิทยามีการศึกษาคนว่าตั้งแต่เชิงปรัชญาจนถึง ยุควิทยาศาสตร์

นักจิตวิทยาที่ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์จะอธิบายในแง่ของ สัญชาตญาณ

ซึ่งก็มีนักจิตวิทยาหลายท่านไม่เห็นด้วย หนึ่งในผู้ไม่เห็นด้วยคือวัตสัน (John B. Watson) อธิบายว่า

พฤติกรรมของมนุษย์ได้มาจากการเรียนรู้การฝึกฝน โดยเขาทำการทดลองจากความเชื่อของนักจิตวิทยาที่กล่าวว่า

แมวมีสัญชาตญาณในการจับหนู วัตสัน จึงทดลองเลี้ยงลูกแมวตัวเล็กๆ

ไว้ร่วมกับหนูโดยไม่ให้ลูกแมวมีโอกาสเห็นแมวตัวอื่นจับหนู เมื่อลูกแมวโตและยังอยู่กับหนูที่โตมาด้วยกัน

แมวก็นั่งหยอกล้อเล่นกับหนูโดยไม่ทำอันตรายหนูเลย วัตสันจึงมั่นใจว่าแมวจับหนูไม่ใช่เป็นเพราะสัญชาตญาณและเขาเชื่อว่า

พฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นต้องเคยเห็น เคยรู้ เคยฝึกฝน ฯลฯ ซึ่ง วัตสัน ก็สรุปว่า พฤติกรรมเป็นผลมาจากการเรียนรู้

ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับพฤติกรรม

การศึกษาค้นคว้าของวัตสันกระตุ้นให้นักจิตวิทยาหลายท่านพยายามศึกษาและหาข้อสรุปเกี่ยวกับพฤติกรรม

ซึ่งผลการศึกษารูปได้ดังนี้

1. พฤติกรรมบางอย่างที่เคยเชื่อว่าเป็นเรื่องของสัญชาตญาณนั้น แท้ที่จริงเป็นเรื่องของการเรียนรู้ นักจิตวิทยาได้พยายามสังเกตเหตุการณ์ที่แมว จับหนู และพบว่าการที่แมวจับหนูได้นั้นเป็นเพราะได้รับการสั่งสอนจากแม่แมว กล่าวคือ ในขั้นแรกแม่แมวจะจับหนูมาหนึ่งตัวแต่ยังไม่ฆ่าให้ตาย เพียงแต่ทำให้บาดเจ็บมากจนเกือบจะวิ่งหนีไม่ไหว แล้วนำมาวางไว้ตรงหน้าลูกแมว ครั้งแรกๆ ลูกแมวจะทำอะไรไม่ถูก นอกจากใช้เท้าเขี่ยเป็นของเล่น หนูก็นั่งหันแต่ก็ไปได้ช้าๆ แม่แมวก็นั่งตะครุบให้ดูเป็นตัวอย่างแล้วนำมาวางไว้ตรงหน้าลูกแมวอีก เหตุการณ์เช่นนี้จะเกิดขึ้นซ้ำๆ กันจนลูกแมวหัดตะครุบตามที่แม่แมวทำให้ดูแต่ก็ยังไม่คล่อง ต่อมาแม่แมวก็นำไปจับหนูตัวใหม่ให้ลูกแมวใช้เป็นแบบฝึกหัด เมื่อลูกแมวตะครุบหนูได้ดีขึ้น หนูตัวหลังๆ ที่แม่แมวก็นำมาให้ลูกแมวทำแบบฝึกหัดก็จะทำให้บาดเจ็บน้อยลงเพียงทำให้อ่อนเพลียเล็กน้อย หนูก็นั่งหันได้เร็วขึ้น ลูกแมวจึงมีโอกาสได้ทำแบบฝึกหัดที่ยากขึ้นไปเรื่อยๆ จนถึงขั้นสุดท้ายแม่แมวก็นำหนูที่ไม่มีบาดแผลเลยมาให้ลูกแมวหัด จนกระทั่งลูกแมวสามารถจับหนูได้เอง จากผลการสังเกตนี้สรุปได้ว่า การที่แมวจับหนูเป็นเพราะได้รับการฝึกฝนมาก่อนไม่ใช่เป็นเพราะสัญชาตญาณ

2. พฤติกรรมบางอย่างของสิ่งมีชีวิตซึ่งเคยเชื่อกันว่าเป็นพฤติกรรมอันเนื่องมาจากสัญชาตญาณนั้น จากผลการศึกษาค้นคว้าแสดงให้เห็นว่า เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากวุฒิภาวะ ดังเช่น การย้ายถิ่นของ ปลาแซลมอน (Salmon) ซึ่งเคยเชื่อว่าเป็นเพราะสัญชาตญาณนั้น แท้จริงเป็นเพราะการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากวุฒิภาวะ กล่าวคือ ปลาชนิดนี้มีเซลล์ที่ไวต่อแสงเป็นอย่างมากอยู่ที่ผิวหนังเรียกว่า Light-Sensitive Cells เมื่อโตขึ้นเซลล์ก็ทำงานได้ดีขึ้น จึงต้องร่นลงมาในที่น้ำลึกเรื่อยๆ เพื่อให้พ้นจากการรบกวนของแสง จนท้ายที่สุดก็ลงไปอยู่ในทะเล เมื่ออายุประมาณ 2-3 ปี ปลาชนิดนี้ก็เจริญเติบโตถึงระยะที่วางไข่ การเปลี่ยนแปลงในร่างกายทำให้ปลาต้องการอากาศที่มีออกซิเจนมากขึ้น จึงต้องย้ายขึ้นมาในที่น้ำตื้นเรื่อยๆ ไปจนในที่สุดก็ถึงต้นน้ำซึ่งได้เวลาวางไข่พอดี เมื่อไข่กลายเป็นลูกปลาและลูกปลาเหล่านี้โตขึ้นก็ร่นไปหาน้ำลึกเรื่อยไป จนถึงระยะเวลาวางไข่ก็จะย้อนกลับไปยังต้นน้ำอีก เป็นเช่นนี้เรื่อยไป

3. พฤติกรรมบางอย่างของสิ่งมีชีวิตก็ยังถือว่า เป็นพฤติกรรมอันเนื่องมาจากสัญชาตญาณอยู่ เพราะไม่สามารถหาข้อเท็จจริงมาพิสูจน์ได้ว่าเป็นผลมาจากสิ่งอื่น ดังเช่น การสร้างรังของ นก Oriole รังของนกชนิดนี้มีลักษณะผิดจากรังนกชนิดอื่น คือ ห้อยลงมาจากกิ่งไม้หรือพุ่มไม้ นักจิตวิทยาได้ทดลองนำไขนก Oriole มาปักและเลี้ยงไว้ในห้องทดลองโดยไม่ให้นกเหล่านี้มีโอกาสเห็นนกชนิดใดๆ ทำรังเลยแม้แต่น้อย แต่เมื่อถึงเวลาที่วางไข่ในรังที่เลี้ยงในห้องทดลองเหล่านี้จะสร้างรังได้เอง ลักษณะของรังที่สร้างขึ้นนั้นก็จะมีลักษณะตามเผ่าพันธุ์ของตนอีกด้วย

จากผลการศึกษาค้นคว้าดังกล่าวข้างต้น นักจิตวิทยาจึงสรุปข้อคิดเห็นไว้กว้างๆ ว่า พฤติกรรมของสัตว์ชั้นต่ำ มักจะเนื่องจากสัญชาตญาณ พฤติกรรมของสัตว์ชั้นสูงขึ้นมา นั้นก็จะเป็นเรื่องของสัญชาตญาณน้อยลงกลายเป็นเรื่องของวุฒิภาวะและการเรียนรู้มากขึ้น ยิ่งในสัตว์ชั้นสูงขึ้นมาอีก พฤติกรรมอันเนื่องมาจากสัญชาตญาณก็จะยิ่งน้อยลงกลายเป็นเรื่องของวุฒิภาวะและการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ส่วน พฤติกรรมของมนุษย์ นั้นเชื่อว่าเป็นเรื่องของวุฒิภาวะและการจงใจทั้งหมด ไม่มีเรื่องของสัญชาตญาณเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเลย

ความหมายของพฤติกรรม

พฤติกรรม (behavior) คือ การกระทำทุกอย่างของสิ่งมีชีวิต ทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว รวมถึงกิจกรรมหรือปฏิกิริยาต่างๆ ที่แสดงออก ซึ่งอาจสังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัสหรือใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ช่วยวัด

ประเภทของพฤติกรรม

การจัดประเภทพฤติกรรมของมนุษย์ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ ซึ่งในที่นี้แบ่งตาม 3 หลักเกณฑ์ดังนี้

1. การแบ่งตามหลักการสังเกต

การแบ่งประเภทนี้จะพิจารณาจากว่าพฤติกรรมนั้นสามารถสังเกตเห็นได้จากภายนอกหรือไม่ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก:

- พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior): เป็นพฤติกรรมที่ผู้อื่นสามารถสังเกตเห็นได้โดยตรง แบ่งย่อยได้เป็น:
  - พฤติกรรมโมลาร์ (Molar Behavior): พฤติกรรมที่สังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 โดยไม่ต้องใช้อุปกรณ์ เช่น การยิ้ม การเดิน หรือการหัวเราะ
  - พฤติกรรมโมเลกุล (Molecular Behavior): พฤติกรรมที่ต้องใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ช่วยในการสังเกต เช่น ความดันโลหิตหรือคลื่นสมอง
- พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior): เป็นพฤติกรรมที่ผู้อื่นสังเกตไม่เห็น มีแต่เจ้าตัวเท่านั้นที่รู้ เช่น ความรู้สึกจากการสัมผัส (การเห็น, การได้กลิ่น), การตีความสิ่งต่างๆ, ความจำ, การคิด และการตัดสินใจ

2. การแบ่งตามหลักการรู้ตัว

การแบ่งประเภทนี้พิจารณาจากว่าผู้กระทำรู้ตัวหรือไม่ว่ากำลังแสดงพฤติกรรมนั้นอยู่ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท:

- พฤติกรรมที่รู้ตัว (Conscious): เป็นพฤติกรรมที่ผู้กระทำตั้งใจทำ เช่น การพูดคุยหรือการยิ้ม
- พฤติกรรมที่ไม่รู้ตัว (Unconscious): เป็นพฤติกรรมที่ผู้กระทำไม่ได้ตั้งใจ เช่น ความฝัน

3. การแบ่งตามหลักการยอมรับทางสังคม

การแบ่งประเภทนี้พิจารณาจากว่าพฤติกรรมนั้นเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือไม่ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท:

- พฤติกรรมที่พึงประสงค์ (Desirable Behavior): เป็นพฤติกรรมที่สังคมยกย่องว่าดีและเหมาะสม เช่น การทำตามหน้าที่หรือการเคารพกฎหมาย
- พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ (Undesirable Behavior): เป็นพฤติกรรมที่สังคมประณามว่าไม่เหมาะสม เช่น การทำร้ายร่างกายหรือการฆ่าผู้อื่น

กลุ่มแนวคิดของทางจิตวิทยา

นับตั้งแต่จิตวิทยาได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นวิทยาศาสตร์ ก็ได้มีการศึกษาค้นคว้ากันอย่างกว้างขวาง และถูกนำไปใช้ในหลายวงการอาชีพ ทำให้แนวความคิดทางการศึกษาแตกแยกออกไปเป็นหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มศึกษาค้นคว้าในแนวทางของตนเองจนกลายเป็นแนวคิด กฎเกณฑ์ หรือทฤษฎีขึ้นมา กลุ่มที่มีแนวความคิดคล้ายคลึงกันจะถูกเรียกว่า กลุ่มจิตวิทยา (School of Psychology) ซึ่งมีกลุ่มที่สำคัญดังนี้

1. กลุ่มโครงสร้างจิต (Structuralism)

เป็นแนวคิดที่ก่อตั้งขึ้นในประเทศเยอรมนีโดย วิลเฮล์ม แมกซ์ วุนด์ (Wilhelm Max Wundt) นักจิตวิทยาคนกลุ่มนี้เชื่อว่ามนุษย์ประกอบด้วยร่างกายและจิตที่ทำงานสัมพันธ์กัน

โดยพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการทำงานของร่างกายตามการสั่งการของจิต ดังนั้น กลุ่มนี้จึงสนใจศึกษาจิตในระดับที่เรียกว่าจิตสำนึก แนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลจากนักปรัชญาหลายคน เช่น

- พลาโต (Plato) เชื่อว่ามนุษย์แตกต่างจากสัตว์เพราะมีจิตที่ทำหน้าที่สร้างแนวคิด
- อริสโตเติล (Aristotle) เชื่อในเรื่องชีวิตจิตใจ (Mental life)
- โซคราตีส (Socrates) เชื่อว่าความรู้คือการรู้จักมโนภาพ
ซึ่งเกิดจากการทำงานของร่างกายตามจินตภาพที่เกิดขึ้นในจิตใจ

2. กลุ่มหน้าที่ของจิต (Functionalism)

เกิดในสหรัฐอเมริกาเมื่อปี ค.ศ. 1900 โดยมีผู้ก่อตั้งและผู้นำกลุ่มคือ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey), วิลเลียม เจมส์ (William James) และ เจมส์ แองเจิล (James Angell) แนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีวิวัฒนาการของ ชาลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin)

กลุ่มหน้าที่ของจิตเชื่อว่าการจะเข้าใจการปรับตัวของสิ่งมีชีวิต ต้องศึกษา หน้าที่ของจิตต่อการปรับตัว รวมถึงอากัปกริยาที่แสดงออกภายนอกและความรู้สึกภายใน
กลุ่มนี้เชื่อว่าจิตมีหน้าที่ควบคุมการกระทำของร่างกายให้สามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม
การศึกษาจิตจึงเน้นไปที่การศึกษาการทํากิจกรรมต่างๆ ที่ช่วยให้คนปรับตัวดีขึ้น

3. กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism)

เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาเมื่อปี ค.ศ. 1912 โดย จอห์น บี. วัตสัน (John B. Watson) เป็นผู้ก่อตั้ง
แนวคิดนี้มีพื้นฐานมาจากความคิดของนักจิตวิทยาชาวรัสเซียคือ อีวาน พาฟลอฟ (Ivan P. Pavlov)
ผู้ซึ่งอธิบายเรื่องการเกิดปฏิกิริยาตอบสนองจากการวางเงื่อนไข (Conditioned Response)

วัตสันไม่เห็นด้วยกับวิธีพินิจภายในหรือการตรวจสอบตนเอง (Introspection)
เพราะเชื่อว่าเป็นวิธีที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์และเชื่อถือได้ยาก เขามองว่า พฤติกรรมสามารถสังเกตได้โดยตรง
ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 หรือเครื่องมือวัดต่างๆ การศึกษาพฤติกรรมจึงถือเป็นการศึกษาที่เป็นวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริง

4. กลุ่มจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis)

เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในประเทศออสเตรียเมื่อปี ค.ศ. 1900 ผู้ให้กำเนิดคือจิตแพทย์ชาวเวียนนา ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) แนวคิดนี้เริ่มแพร่หลายและพัฒนาเป็นรากฐานของวิชาจิตวิทยาคลินิกในเวลาต่อมา

5. กลุ่มจิตวิทยาเกสตัลท์ (Gestalt Psychology)

เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในประเทศเยอรมนีเมื่อปี ค.ศ. 1913 ผู้นำกลุ่มคือ แมกซ์ เวอร์ไทเมอร์ (Max Wertheimer), โคห์เลอร์ (Kohler) และ เคิร์ต คอฟกา (Kurt Koffka) นักจิตวิทยาเหล่านี้ได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานในสหรัฐอเมริกาหลังจากถูกฮิตเลอร์ขับไล่ ทำให้แนวคิดนี้เป็นที่รู้จักแพร่หลายที่นั่น คำว่า “Gestalt” เป็นภาษาเยอรมันที่หมายถึง “องค์รวม” (Totality or a whole)

6. กลุ่มจิตวิทยามนุษยนิยม (Humanistic Psychology)

เป็นกลุ่มแนวคิดที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาเมื่อปี ค.ศ. 1950 ผู้นำกลุ่มได้แก่ อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham H. Maslow) และ คาร์ล โรเจอร์ส (Carl Rogers)

กลุ่มนี้ไม่เห็นด้วยกับกลุ่มพฤติกรรมนิยมที่มองว่ามนุษย์เป็นเพียงเครื่องจักรที่ถูกควบคุมโดยสิ่งแวดล้อม

กลุ่มมนุษยนิยมเน้น คุณค่าและความสำคัญของความเป็นมนุษย์ โดยเชื่อว่ามนุษย์มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว (Unique) มีอิสระทางความคิด สามารถตัดสินใจและเลือกกระทำสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง รวมถึงมีแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองไปสู่ระดับที่สมบูรณ์ขึ้น การแสดงพฤติกรรมจึงขึ้นอยู่กับการรับรู้และการตีความเหตุการณ์ของแต่ละบุคคลเป็นหลัก

ประโยชน์ของการศึกษาจิตวิทยา

การศึกษาจิตวิทยามีประโยชน์อย่างยิ่งต่อบุคคลทุกประเภท โดยเฉพาะ ครูผู้สอน ผู้บริหารการศึกษา นักสังคมสงเคราะห์ บิดามารดา และผู้ปกครอง ซึ่งจะช่วยให้สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเด็กได้อย่างราบรื่นและมีความสุข โดยประโยชน์ของจิตวิทยาการศึกษามีดังต่อไปนี้

1. ช่วยให้ครูเข้าใจตนเอง รู้จักพิจารณาและตรวจสอบตนเองทั้งด้านดีและข้อบกพร่อง รวมถึงความสนใจ ความต้องการ และความสามารถ ซึ่งจะช่วยให้ครูสามารถคิดและตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมที่สุด
2. ช่วยให้ครูเข้าใจทฤษฎีและวิธีการใหม่ ๆ และสามารถนำความรู้เหล่านั้นมาจัดการเรียนการสอน ตลอดจนนำเทคนิคต่าง ๆ มาใช้ได้อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์แก่เด็กอย่างยิ่ง
3. ช่วยให้ครูเข้าใจธรรมชาติความเจริญเติบโตของเด็ก และสามารถนำความรู้มาจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติ ความต้องการ และความสนใจของเด็กแต่ละวัย
4. ช่วยให้ครูรู้จักเตรียมบทเรียน วิธีสอน วิธีจัดกิจกรรม ตลอดจนวิธีการวัดผลประเมินผลการศึกษาให้สอดคล้องกับความเจริญเติบโตของผู้เรียนและถูกต้องตามหลักการ

5. ช่วยให้ครูรู้จักวิธีการศึกษาเป็นรายบุคคล เพื่อหาทางช่วยเหลือ แก้ปัญหาของเด็ก และส่งเสริมพัฒนาการของเด็กให้เป็นไปอย่างดีที่สุด
6. ช่วยให้ครูมีสัมพันธภาพที่ดีกับเด็ก มีความเข้าใจเด็กและสามารถทำงานกับเด็กได้อย่างราบรื่น
7. ช่วยให้ผู้บริหารการศึกษาวางแผนการศึกษา การจัดหลักสูตร อุปกรณ์การสอน และการบริหารการศึกษาได้อย่างถูกต้อง
8. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี การที่เรารู้จักจิตใจผู้อื่น รู้ความต้องการ ความสนใจ และปรับตัวให้เข้ากับลักษณะเหล่านั้นได้ จะทำให้เราสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข

บทที่2

ความแตกต่างและการผสมรวมของจิตวิทยาและการศึกษา

จิตวิทยาการศึกษาไม่ใช่ศาสตร์เดี่ยวๆ แต่เป็นการผสมรวมกันระหว่าง 2 ศาสตร์หลัก คือ จิตวิทยา และการศึกษา ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

- จิตวิทยา มุ่งเน้นการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์เพื่อสร้างทฤษฎีและกฎเกณฑ์ต่างๆ โดยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเชิงทฤษฎีในห้องปฏิบัติการและมักจะสรุปออกมาเป็นทฤษฎีที่แน่นอนได้ยาก เนื่องจากมีปัจจัยหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง
- การศึกษา มุ่งเน้นที่การบริหารจัดการและกระบวนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาบุคคลให้มีความรู้และทักษะในการดำรงชีวิต เป็นการดำเนินงานที่ต้องปฏิบัติในสถานการณ์จริง ไม่ใช่การศึกษาในห้องปฏิบัติการ

จิตวิทยาการศึกษา จึงเป็นความพยายามที่จะเชื่อมต่อ “สองวัฒนธรรมที่แตกต่าง” เข้าด้วยกัน คือวัฒนธรรมของ นักทฤษฎี (จิตวิทยา) กับวัฒนธรรมของ นักปฏิบัติ (การศึกษา) เพื่อให้การปฏิบัติมีทฤษฎีรองรับ และทฤษฎีก็สามารถนำมาใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ

ความเป็นมาของจิตวิทยาการศึกษา

นักปรัชญาและนักจิตวิทยาหลายท่านมีส่วนสำคัญในการวางรากฐานให้กับจิตวิทยาการศึกษา โดยมีบุคคลสำคัญ 4 ท่าน ดังนี้

-William James (ผู้จุดประกายจิตวิทยาการศึกษา) พยายามเรียกร้องให้จิตวิทยาแยกตัวเป็นศาสตร์อิสระและนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง เขาเน้นย้ำถึงความสำคัญของครูในฐานะสื่อกลางในการนำความรู้ไปสู่ผู้เรียน และกล่าวว่าจิตวิทยาการศึกษาควรเป็นการศึกษาทำความเข้าใจกระบวนการเรียนการสอนในชั้นเรียนจริง

-Stanley Hall (ผู้บูรณาการจิตวิทยาสู่การศึกษา) ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ริเริ่มจัดการให้จิตวิทยาเป็นศาสตร์อย่างจริงจังในสหรัฐฯ เขาเป็นคนแรกที่ศึกษาธรรมชาติของมนุษย์ในช่วงวัยเด็กและวัยรุ่น และเชื่อว่า “การศึกษาเป็นจิตวิทยาประยุกต์อย่างหนึ่ง” เขาได้ริเริ่มจัดทำหลักสูตร วารสาร และการสัมมนาทางจิตวิทยามากมาย

-John Dewey (จิตวิทยาและทฤษฎีทางการศึกษา)

เป็นนักจิตวิทยาและนักปราชญ์ผู้เป็นต้นกำเนิดของแนวคิดกลุ่มหน้าที่แห่งจิตและกลุ่มพฤติกรรมนิยม เขาเน้นการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child-Centered Curriculum) โดยเชื่อว่าผู้เรียนไม่ใช่ภาชนะเปล่า แต่ควรมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ (Active Learning) และมีประสบการณ์ตรงในสิ่งที่เรียน

-Edward Thorndike (บิดาแห่งจิตวิทยาการศึกษา) สร้างสรรค์ผลงานมากมายที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน เช่น แบบทดสอบความสามารถและตำราจิตวิทยาการศึกษาเล่มแรกของโลก

เขาเน้นการศึกษาทดลองในห้องปฏิบัติการเพื่อหาคำตอบให้กับปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน
โดยเชื่อว่าผลที่ได้จะมีความชัดเจนและน่าเชื่อถือมากกว่าการสังเกตเพียงอย่างเดียว

ความหมายของจิตวิทยาการศึกษา

จากความเห็นของนักการศึกษาหลายท่าน สามารถสรุปความหมายของจิตวิทยาการศึกษาได้ดังนี้

จิตวิทยาการศึกษา หมายถึง สาขาวิชาหนึ่งทางจิตวิทยาที่นำความรู้พื้นฐานและทฤษฎีต่างๆ
ด้านจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการทางการศึกษา เพื่อทำความเข้าใจ พัฒนา และแก้ปัญหาของผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ
โดยพิจารณาจากปัจจัยต่างๆ เช่น พัฒนาการของมนุษย์ วิธีการเรียนรู้ สภาพปัญหา และสภาพแวดล้อมต่างๆ
ที่มีผลต่อพฤติกรรมของผู้เรียนและผู้สอน

คุณลักษณะของจิตวิทยาการศึกษา

ครอนบาช (Cronbach, 1990:42) ได้ให้แนวคิดคุณลักษณะของจิตวิทยาการศึกษาไว้ 4 อย่าง

1. ต้องสัมพันธ์กับปัญหาของสถานศึกษา จิตวิทยาการศึกษาจะต้องนำหลักการทางจิตวิทยามาใช้กับการปฏิบัติงานจริงในห้องเรียน
เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและพัฒนาตนเองได้
2. ต้องมีการศึกษาวิจัยเป็นองค์ประกอบ การศึกษาวิจัยจะช่วยให้ได้ข้อเท็จจริงและหลักฐานที่น่าเชื่อถือ
ซึ่งจะช่วยส่งเสริมและแก้ปัญหาทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ต้องมีความเข้าใจองค์ประกอบของพฤติกรรม การศึกษาจิตวิทยาการศึกษาจะต้องพิจารณาองค์ประกอบต่างๆ
ที่ซับซ้อนของพฤติกรรมมนุษย์ ไม่ใช่แค่การสรุปกฎเกณฑ์ต่างๆ เพียงอย่างเดียว
4. ต้องมีความชัดเจน ครูผู้สอนควรจะเข้าใจสาระสำคัญของจิตวิทยาการศึกษาอย่างถ่องแท้
เพื่อที่จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตและการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขอบข่ายของจิตวิทยาการศึกษา

จิตวิทยาการศึกษา เป็นศาสตร์ที่มีขอบเขตครอบคลุมหลายด้าน

โดยมีเป้าหมายหลักคือการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนและการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในห้องเรียน ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้:

1. ความเข้าใจพื้นฐานทางจิตวิทยา

นักจิตวิทยาการศึกษาต้องมีความรู้ความเข้าใจแนวคิดจากสำนักคิดทางจิตวิทยาต่างๆ เพื่อให้สามารถเข้าใจผู้เรียนได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งรวมถึง

1. จิตวิทยากลุ่มมนุษยนิยม (Humanistic Orientation) เน้นความสำคัญของศักยภาพและแรงจูงใจภายในของผู้เรียน
2. จิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behavioral Orientation) เน้นการศึกษาพฤติกรรมที่สามารถสังเกตและวัดผลได้
3. จิตวิทยากลุ่มปัญญานิยม (Cognitive Orientation) เน้นกระบวนการคิด การรับรู้ และการประมวลผลข้อมูล
4. จิตวิทยากลุ่มจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) เน้นความสำคัญของจิตไร้สำนึกและประสบการณ์ในวัยเด็กที่มีผลต่อพฤติกรรม

2. ทฤษฎีและงานวิจัยจากสาขาจิตวิทยาประยุกต์

นักจิตวิทยาการศึกษาต้องนำความรู้จากสาขาต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาและจัดการเรียนการสอน เช่น

1. จิตวิทยาพัฒนาการ ทำความเข้าใจพัฒนาการของผู้เรียนตามทฤษฎีของนักจิตวิทยาอย่าง Piaget (พัฒนาการทางสติปัญญา), Erikson (พัฒนาการทางสังคมและอารมณ์), Kohlberg (พัฒนาการทางจริยธรรม) และ Freud (พัฒนาการทางบุคลิกภาพ)
2. พัฒนาการทางภาษา ศึกษาผลงานของ Vygotsky และ Chomsky เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้และใช้ภาษาของผู้เรียน
3. การจูงใจ (Motivation) ศึกษาทฤษฎีที่อธิบายแรงผลักดันที่ทำให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ เช่น ทฤษฎีของ Maslow ที่เกี่ยวกับลำดับขั้นความต้องการ หรือทฤษฎีของ McClelland ที่เกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
4. การคิดและกระบวนการจัดการความคิด (Metacognitive): ทำความเข้าใจว่าผู้เรียนคิดอย่างไร และสามารถจัดการกระบวนการคิดของตนเองได้อย่างไร
5. การทดสอบและการแปลผล มีความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือวัดผลต่างๆ เช่น แบบทดสอบเชาว์ปัญญาและแบบทดสอบบุคลิกภาพ เพื่อช่วยในการทำความเข้าใจผู้เรียนและวางแผนการสอน

3. การจัดการชั้นเรียนและเทคโนโลยีทางการศึกษา

นอกจากความรู้เชิงทฤษฎีแล้ว จิตวิทยาการศึกษายังครอบคลุมถึงการนำความรู้มาใช้ในทางปฏิบัติ ซึ่งรวมถึง:

- การจัดการชั้นเรียนและการออกแบบการสอน: พัฒนาวิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน
- การวัดและตรวจสอบรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Styles): ทำความเข้าใจว่าผู้เรียนแต่ละคนมีวิธีเรียนรู้ที่ต่างกันอย่างไร และนำข้อมูลนี้มาปรับปรุงการสอน
- การใช้เทคโนโลยีเพื่อการสอนและการศึกษาทางไกล: ติดตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีเพื่อนำมาเป็นเครื่องมือช่วยในการเรียนรู้

บทบาทจิตวิทยาการศึกษา

บทบาทหลักของจิตวิทยาการศึกษาคือการค้นหาแนวทางและวิธีการที่เหมาะสมเพื่อจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียนและบริบททั้งหมดที่เกี่ยวข้อง โดยมีหน้าที่สำคัญ 2 ประการที่เชื่อมโยงกัน คือ:

1. การวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียน

จิตวิทยาการศึกษาทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการค้นหาคำตอบเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

โดยต้องอาศัยความรู้จากหลายสาขาวิชา เช่น หลักการสอน การวิจัยและสถิติ สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา

เพื่อให้ได้แนวทางที่เหมาะสมที่สุดในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

Wittrock (1992: 138) กล่าวว่าจิตวิทยาการศึกษาคือการศึกษาปัญหาทางการศึกษา เพื่อให้ได้หลักการ, รูปแบบ, ทฤษฎี, กระบวนการสอน, วิธีการสอน, การวิจัย, การวิเคราะห์ทางสถิติ, การประเมินผล, และเทคนิคการวัดผลที่เหมาะสมกับผู้เรียนในทุกมิติ ทั้งด้านความคิด, อารมณ์, สังคม และวัฒนธรรม

Woolfolk (2004: 11) ได้สรุปหน้าที่หลักของการวิจัยในจิตวิทยาการศึกษาไว้ 2 ข้อ คือ

- ดำเนินการวิจัย เพื่อหาคำตอบที่เป็นไปได้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียน เช่น การวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) และการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research)
- รวบรวมผลการศึกษา เพื่อนำมาสร้างเป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนและการพัฒนาผู้เรียน

2. การสร้างองค์ความรู้และทฤษฎี

นอกจากการวิจัยแล้ว นักจิตวิทยาการศึกษายังมีบทบาทในการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าและวิจัยทั้งหมด

มาประมวลผลเพื่อสร้างเป็นหลักการ, แนวคิด, และ ทฤษฎี

ที่สามารถช่วยอธิบายและคาดการณ์พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอนได้

บทบาททั้งหมดนี้ช่วยสนับสนุนการทำงานของครูผู้สอนได้อย่างชัดเจน โดยทำให้ครูเข้าใจผู้เรียนได้ดีขึ้น,

สามารถหาสาเหตุของพฤติกรรมปัญหาและหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม,

และพัฒนากระบวนการเรียนการสอนของตนเองให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ประโยชน์ของจิตวิทยาการศึกษา

จิตวิทยาการศึกษามีประโยชน์อย่างมากในการพัฒนาการศึกษา โดยในยุคแรกเน้นการนำทฤษฎีทางจิตวิทยามาใช้กับการเรียนการสอน แต่ในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะพัฒนาเป็นศาสตร์อิสระที่มีการศึกษาวิจัยเฉพาะด้านการเรียนการสอน เพื่อสร้างหลักการ, ทฤษฎี, และวิธีการที่มีคุณค่าและนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

ประโยชน์โดยตรงและประโยชน์เกี่ยวเนื่อง

จิตวิทยาการศึกษาสร้างประโยชน์หลักๆ 2 ประการ คือ ประโยชน์ที่ได้รับโดยตรงและประโยชน์เกี่ยวเนื่องที่ตามมา

1. ประโยชน์โดยตรง (Output)

- การแก้ปัญหาของผู้เรียนในสถานการณ์จริง:
จิตวิทยาการศึกษาช่วยให้ครูสามารถเข้าใจและแก้ปัญหาพฤติกรรมของผู้เรียนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนได้อย่างเหมาะสม
- การได้มาซึ่งทฤษฎีและองค์ความรู้: การศึกษาวิจัยทำให้เกิดทฤษฎีและองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่ช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับจัดการศึกษา

2. ประโยชน์เกี่ยวเนื่อง (Outcome)

- การแก้ปัญหามาตรการจัดการเรียนการสอน นำทฤษฎีและองค์ความรู้ที่ได้มาใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการสอน
- การคิดค้นนวัตกรรม สามารถคิดค้นนวัตกรรมทางการสอนใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน
- การให้ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการศึกษา:
ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนและการบริหารจัดการในระดับนโยบาย

การสนับสนุนการทำงานของครูผู้สอน

จิตวิทยาการศึกษาช่วยสนับสนุนการทำงานของครูผู้สอนอย่างมีหลักการและประสิทธิภาพ

โดยมีทฤษฎีและองค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์การเรียนการสอน รวมถึงผลการวิจัยที่เชื่อถือได้ ซึ่งช่วยให้ครู:

เข้าใจผู้เรียน มีความเข้าใจที่ลึกซึ้งในพฤติกรรมและความต้องการของผู้เรียน

แก้ปัญหาอย่างมีหลักเกณฑ์ สามารถแก้ปัญหาและอุปสรรคที่ขัดขวางการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพและมีหลักการทางทฤษฎีรองรับ

เพิ่มประสิทธิภาพการสอน พัฒนาระบบการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้นโดยอัตโนมัติ

ดังนั้น

การนำหลักการและทฤษฎีจากจิตวิทยาการศึกษามาใช้จึงช่วยให้การแก้ปัญหาและการสอนมีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือมากกว่าการใช้เพียงสามัญสำนึกเพียงอย่างเดียว

ครูกับจิตวิทยาการศึกษา

ถึงแม้ครูที่ไม่ได้เรียนจิตวิทยาการศึกษามาก่อนจะสามารถพัฒนาเทคนิคการสอนของตนเองได้จากการลองผิดลองถูก

แต่การมีความรู้ด้านจิตวิทยาการศึกษาจะช่วยเตรียมความพร้อมให้ครูสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มต้น

เนื้อหาที่คุณให้มานั้นย้ำว่า การที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้นั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาเพียงอย่างเดียว แต่ยังประกอบด้วย ปัจจัยอื่นๆ อีกมากมาย ที่ครูจำเป็นต้องทำความเข้าใจ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นเนื้อหาสาระของจิตวิทยาการศึกษาทั้งสิ้น

ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้

การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างมาประกอบกัน โดยนักวิชาการได้สรุปองค์ประกอบเหล่านี้ไว้ ดังนี้:

องค์ประกอบตามแนวคิดของ Gagne' (1967)

1. ผู้เรียน (Learner): ต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้
2. สถานการณ์ที่กระตุ้น (Stimulus Situation): เนื้อหาหรือสถานการณ์ที่น่าเสนอต้องมีความชัดเจนและน่าสนใจ
3. ผลการแสดงออก (Response): ผลลัพธ์ที่ผู้เรียนแสดงออกมาต้องถูกต้องเหมาะสม

ปัจจัยตามแนวคิดของ กันยา สุวรรณแสง (2540) และ แสงเดือน ทวีสิน (2545)

1. ผู้เรียน: คำนึงถึงเพศ, อายุ, วุฒิภาวะ, ประสบการณ์เดิม, สติปัญญา, แรงจูงใจ, อารมณ์ และความบกพร่องทางกาย
2. บทเรียน: พิจารณาความยากง่าย, ความหมาย และการแบ่งเนื้อหา
3. วิธีเรียน/วิธีสอน: ครอบคลุมถึงการจัดกิจกรรม, การใช้เครื่องมือสื่อ, การฝึกฝน และการเสริมแรง
4. เพิ่มเติมจากแสงเดือน ทวีสิน: การคิดวิเคราะห์และทักษะในการแก้ปัญหา

ความรู้ที่ครูผู้เชี่ยวชาญควรมี

Shulman (อ้างถึงใน Woolfolk, 2004) สรุปว่าครูที่มีความเชี่ยวชาญในการสอนจะต้องมีความรู้ในเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาการศึกษา

- ความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน ความเชี่ยวชาญในวิชาของตนเอง
- วิธีการสอนต่างๆ ไป การจัดการชั้นเรียน, การวัดและประเมินผล
- โปรแกรมและอุปกรณ์การสอน ความรู้เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับหลักสูตร
- ความรู้เกี่ยวกับการสอนเฉพาะสาขาวิชา เทคนิคการสอนที่เหมาะสมกับนักศึกษาในสาขาวิชาต่างๆ
- บุคลิกภาพและความเป็นมาของผู้เรียน ความเข้าใจในตัวผู้เรียนแต่ละคน
- ลักษณะของการจัดการเรียนการสอน การจัดรูปแบบการเรียนรู้ เช่น เรียนเป็นคู่หรือเป็นกลุ่ม
- จุดมุ่งหมายของการสอน การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในการสอน

เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ ครูจึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในปัจจัยเหล่านี้อย่างรอบด้าน และควรต้องเป็นทั้ง **ครูและนักจิตวิทยาการศึกษาในเวลาเดียวกัน** เพื่อที่จะสามารถนำความรู้ไปใช้วิจัย, แก้ปัญหา, ปรับปรุง, และเพิ่มประสิทธิภาพการสอนของตนเองได้อย่างแท้จริง

ความแตกต่างระหว่างบุคคล

ความแตกต่างระหว่างบุคคล คือปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งครูผู้สอนควรทำความเข้าใจเพื่อป้องกันปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น เช่น การถูกดูถูก, การเลือกปฏิบัติ, หรือความเบื่อหน่ายในการเรียนรู้

พฤติกรรมของมนุษย์มีความซับซ้อนและเกิดจากหลายองค์ประกอบ โดยเฉพาะ **พันธุกรรม** และ **สิ่งแวดล้อม** ที่ส่งผลให้แต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง แม้แต่ฝาแฝดก็มีความแตกต่างกันได้

ประวัติการศึกษาความแตกต่างระหว่างบุคคล

การศึกษาเรื่องนี้มีมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน โดยมีบุคคลสำคัญดังนี้:

- **พลาโต (Plato) และ อริสโตเติล (Aristotle):** นักปรัชญากรีกที่เริ่มกล่าวถึงแนวคิดที่ว่า "ไม่มีบุคคลสองคนที่เกิดมาเหมือนกันทุกอย่าง" ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาเรื่องความแตกต่างของบุคคล
- **วิลเฮล์ม แมกซ์ วุนท์ (Wilhelm Max Wundt):** นักจิตวิทยาชาวเยอรมันคนแรกๆ ที่เริ่มให้ความสนใจกับความแตกต่างของบุคคล จากแบบทดสอบของ **แคทเทล (Cattell)** ที่เป็นคนแรกที่ใช้คำว่า "mental test"
- **อัลเฟรด บินเน็ต (Alfred Binet):** พัฒนาแบบทดสอบทางสมองในปี ค.ศ. 1904 เพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ชัดเจนมากขึ้น
- **ลูอิส เทอร์แมน (Lewis Terman):** ดัดแปลงแบบทดสอบของบินเน็ตและเผยแพร่เป็น **Stanford-Binet Test** ซึ่งยังคงเป็นที่รู้จักมาจนถึงปัจจุบัน

การศึกษาเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลมีความสำคัญมากขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยเฉพาะการศึกษาเรื่อง **สติปัญญา** เพื่อคัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถให้เหมาะสมกับงานต่างๆ การวิจัยจึงดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2

ความหมายของความแตกต่างระหว่างบุคคล

นักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของความแตกต่างระหว่างบุคคลในหลายมุมมอง แต่มีแก่นความหมายที่คล้ายคลึงกัน ความแตกต่างระหว่างบุคคล หมายถึง ความไม่เหมือนกันหรือความคล้ายคลึงกันของลักษณะเฉพาะในตัวบุคคล ทั้งในด้านร่างกาย, อารมณ์, สังคม และสติปัญญา ซึ่งทำให้แต่ละคนมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

- ไบเอจและฮันต์ (Biage & Hunt, 1979) เน้นว่าความแตกต่างคือส่วนที่คล้ายคลึงกันและส่วนที่ไม่เหมือนกัน
- น้อมฤดี จงพยหะ และคณะ (2516) เน้นความแตกต่างในภาพรวมของคนคนหนึ่งกับอีกคนหนึ่งในทุกด้าน (กาย, อารมณ์, สังคม, สติปัญญา)
- กันยา สุวรรณแสง (2532) เน้นความแตกต่างทั้งภายนอก (ทางกาย) และภายใน (นิสัย, สติปัญญา, ความถนัด, ความสนใจ)
- อารี พันธุ์มณี (2546) เน้นว่าความแตกต่างทำให้บุคคลมีเอกลักษณ์ไม่ซ้ำใคร

ประเภทของความแตกต่างระหว่างบุคคล

จากการศึกษาพบว่ามนุษย์มีความแตกต่างกันมากมาย สามารถสรุปได้เป็น 4 ประเภทหลักๆ

แต่ในเนื้อหาที่คุณให้มาได้อธิบายเพียงประเภทเดียวคือ **ความแตกต่างทางร่างกาย** ดังนี้

1. ความแตกต่างทางร่างกาย (Physical)

หมายถึง ความแตกต่างของลักษณะภายนอกที่สังเกตเห็นได้ชัด เช่น รูปร่าง, ผิวพรรณ, อวัยวะต่างๆ

นักจิตวิทยาเชื่อว่าลักษณะเหล่านี้มีพื้นฐานมาจาก **พันธุกรรม (gene)** และ **สิ่งแวดล้อม**

- **วิลเลียม เชลดอน (William Sheldon)** แพทย์ชาวอเมริกัน ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางร่างกายกับบุคลิกภาพ และแบ่งโครงสร้างร่างกายออกเป็น 3 ประเภท พร้อมลักษณะบุคลิกภาพที่สัมพันธ์กัน
  - **Endomorphy (พวกอ้วน)** มีโครงสร้างร่างกายอ้วนเตี้ย, มีไขมันมาก, ชอบกิน, ชอบความสะดวกสบาย, มีมนุษยสัมพันธ์ดี
  - **Mesomorphy (พวกสมส่วน)** มีโครงสร้างร่างกายแข็งแรง, มีกล้ามเนื้อ, ชอบออกกำลังกาย, ชอบผจญภัย, ตัดสินใจเร็ว, กล้าหาญ และค่อนข้างก้าวร้าว
  - **Ectomorphy (พวกผอมบาง)** มีโครงสร้างร่างกายผอม, กล้ามเนื้อน้อย, ไม่ชอบเข้าสังคม, มีความสุขุม, มีระเบียบ, ฉลาด และมีความรับผิดชอบสูง

ความแตกต่างทางร่างกาย

Kretschmer (อ้างอิง อารี พันธุ์มณี, 2546) ได้แบ่งลักษณะความแตกต่างทางกายภาพของมนุษย์ออกเป็น 4 ประเภทหลักๆ ดังนี้

- **แอสทีนิก ไทป์ (Asthenic Type)** บุคคลที่มีรูปร่างผอมสูง, แขนยาว, มักเป็นคนช่างคิด, เจียบเหงา, และเจ้าอารมณ์ ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มบุคลิกภาพแบบเก็บตัว
- **พิกนิก ไทป์ (Pyknic Type)** บุคคลที่มีรูปร่างอ้วนเตี้ย, มีอารมณ์อ่อนไหว, แปรปรวนระหว่างความร่าเริงและความเศร้าได้ง่าย
- **แอทเลติก ไทป์ (Athletic Type)** บุคคลที่มีรูปร่างแข็งแรง, สมส่วน, ชอบออกกำลังกาย, ร่าเริง และชอบความสนุกสนาน
- **ดิสพลาสติก ไทป์ (Dysplastic Type)** บุคคลที่มีรูปร่างไม่สอดคล้องกับสติปัญญา เช่น รูปร่างใหญ่แต่สติปัญญาค่อนข้างต่ำและซื่อ

นอกจากนี้ การวัดความแตกต่างทางร่างกายสามารถทำได้ด้วยเครื่องมือต่างๆ เช่น Hand Dynamometer (เครื่องวัดแรงบีบมือ), เครื่องชั่งน้ำหนัก, เครื่องวัดความสูง และเครื่องวัดอัตราการเต้นของหัวใจ

ความแตกต่างทางอารมณ์ (Emotion)

ความแตกต่างทางอารมณ์คือความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมเมื่อเกิดอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง

ซึ่งแต่ละคนแสดงออกมาในระดับที่ต่างกันไป ตั้งแต่เบาบางไปจนถึงรุนแรง

- **อารมณ์และการเรียนรู้** อารมณ์ไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ภายหลังภายใต้สภาพแวดล้อมและประสบการณ์ที่ต่างกัน เช่น ความสัมพันธ์ในครอบครัว การเลี้ยงดู และการปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้าง
- **อิทธิพลของการเลี้ยงดู** การเลี้ยงดูที่อบอุ่นและปลอดภัยจะช่วยสร้างความรู้สึกรัก ในทางกลับกัน การเลี้ยงดูที่เต็มไปด้วยความผิดหวังหรือความขัดแย้งอาจนำไปสู่ความโกรธและความเกลียด
- **ความแตกต่างระหว่างเพศ** เนื้อหาระบุว่าเพศหญิงและเพศชายมีความแตกต่างทางอารมณ์อย่างชัดเจนตั้งแต่วัยเด็ก โดยเพศชายมีแนวโน้มที่จะหนักแน่นมั่นคงกว่า ในขณะที่เพศหญิงมักมีอารมณ์อ่อนไหว แปรปรวนได้ง่ายกว่า

ความแตกต่างทางสังคม (Social)

ความแตกต่างทางสังคมคือความแตกต่างในพฤติกรรมการแสดงออก เช่น การพูด, การแต่งกาย, กิริยามารยาท และการปรับตัว

ซึ่งเป็นผลมาจากความหลากหลายของครอบครัว, การอบรมเลี้ยงดู, วัฒนธรรม, ชนบทประเพณี, และสภาพแวดล้อมที่แต่ละบุคคลเติบโตมา

- **การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม**
การคบค้าสมาคมกับผู้คนจากพื้นเพที่ต่างกันทำให้เกิดการเรียนรู้และสร้างรูปแบบการตอบสนองที่ไม่เหมือนกัน
- **อิทธิพลของการเลี้ยงดู** การเลี้ยงดูที่ต่างกันทำให้เด็กมีพฤติกรรมทางสังคมที่ไม่เหมือนกัน เช่น เด็กที่ถูกเลี้ยงดูอย่างอดอยากจะมีพฤติกรรมทางสังคมที่แตกต่างจากเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี
- **การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคม** พฤติกรรมทางสังคมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามวัยและการเจริญเติบโต อย่างไรก็ตาม หากพฤติกรรมเหล่านั้นกลายเป็นนิสัยประจำตัวแล้ว การเปลี่ยนแปลงก็จะทำได้ยากขึ้น

จากเนื้อหาที่คุณให้มา สามารถสรุปเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านสติปัญญา และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ดังนี้

ความแตกต่างทางสติปัญญา (Intelligence)

สติปัญญาเป็นความสามารถทางสมองที่แต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันไม่มากนัก

ซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับครูผู้สอนที่จะต้องจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้รับประโยชน์สูงสุด

- **ความหมายของสติปัญญา** หมายถึงความสามารถในการเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม
- **พันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม** สติปัญญาเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดทางพันธุกรรมและไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่สามารถส่งเสริมและพัฒนาให้ดีขึ้นได้ด้วยสิ่งแวดล้อมที่ดี เช่น การอบรมเลี้ยงดู, การศึกษา และกิจกรรมจากครอบครัว, โรงเรียน และสังคม

4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล

องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้แต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันมี 2 ประการหลัก คือ พันธุกรรม และ สิ่งแวดล้อม

4.1 พันธุกรรม (Heredity)

หมายถึง ลักษณะที่ได้รับการถ่ายทอดจากพ่อแม่และบรรพบุรุษผ่านกระบวนการทางชีววิทยา ซึ่งประกอบด้วย

ลักษณะทางกาย เช่น ขนาดร่างกาย, เพศ, ลักษณะประจำเพศ, สีตา, สีผม, หมู่เลือด และความผิดปกติทางร่างกายบางอย่าง

ลักษณะทางสติปัญญา แม้สติปัญญาจะมีองค์ประกอบสำคัญมาจากพันธุกรรม แต่สิ่งแวดล้อมก็มีส่วนทำให้สติปัญญาดีขึ้นหรือแย่ลงได้ ดังการศึกษาของ Goddard ที่แสดงให้เห็นความแตกต่างของสติปัญญาในครอบครัว Kallikak

โรคบางอย่าง เช่น โรคเบาหวาน, โรคลมบ้าหมู, โรคผิวหนัง และโรคทางพันธุกรรมที่เกิดจากโครโมโซมผิดปกติ

อย่างไรก็ตาม ลักษณะที่เกิดขึ้นภายหลัง เช่น การผ่าตัดเสริมความงาม จะไม่สามารถถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้

4.2 สิ่งแวดล้อม (Environment)

สิ่งแวดล้อมคือทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อความแตกต่างของมนุษย์ ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต

โดยสิ่งแวดล้อมมีผลต่อเรามาตั้งแต่ก่อนเกิดจนตาย ซึ่งสามารถเป็นได้ทั้งคุณและโทษ

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความสัมพันธ์ระหว่างพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมไว้ 4 แบบ

1. สว่างมาแล้วสว่างไป: พันธุกรรมดี + สิ่งแวดล้อมดี = เจริญก้าวหน้า
2. สว่างมาแล้วมืดไป: พันธุกรรมดี + สิ่งแวดล้อมเลว = เสื่อม
3. มืดมาแล้วสว่างไป: พันธุกรรมไม่ดี + สิ่งแวดล้อมดี = เจริญก้าวหน้า
4. มืดมาแล้วมืดไป: พันธุกรรมไม่ดี + สิ่งแวดล้อมเลว = เสื่อม

สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อเด็กในครรภ์มารดา

ส่วนของร่างกายมารดา เช่น ภูมิต้านทานและรก

อาหารของมารดา อาหารที่มีคุณค่าจะส่งผลดีต่อสุขภาพของเด็ก

สุขภาพของมารดา โรคภัยแรงหรือภาวะผิดปกติบางอย่างของมารดาอาจส่งผลให้เด็กพิการหรือเสียชีวิต

ปัจจัยอื่นๆ เช่น ยา, บุหรี่, กัมมันตภาพรังสี, องค์ประกอบของโลหิต (Rh Factor), อุบัติเหตุ, สารพิษ, อารมณ์ของมารดา, การดูแลจากแพทย์, ทัศนคติของบิดามารดา, อายุของมารดา, และการได้รับความกระทบกระเทือนในการคลอด

สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อบุคคลหลังคลอด

สิ่งแวดล้อมต่างๆ ไป ดินฟ้าอากาศ, อาหาร, อุบัติเหตุ, และเชื้อโรค

สภาพทางบ้าน วิธีการอบรมเลี้ยงดู, ความรักความเอาใจใส่, การให้เสรีภาพ, จุดมุ่งหมายของบิดามารดาและฐานะทางเศรษฐกิจ

สถานศึกษา บริบทของโรงเรียน เช่น โรงเรียนประจำจังหวัด, โรงเรียนรัฐบาล, หรือโรงเรียนเอกชน

สถาบันทางสังคมอื่นๆ สถาบันทางศาสนา, องค์กรและสมาคมต่างๆ, สถาบันทางอาชีพ, และสื่อมวลชน (หนังสือพิมพ์, วิทยุ, โทรทัศน์, ภาพยนตร์)

องค์ประกอบของบรรยากาศในชั้นเรียน

การเรียนการสอนมีองค์ประกอบหลัก 3 ประการที่ส่งผลต่อบรรยากาศในชั้นเรียน ได้แก่:

1. **ครูผู้สอน:** เป็นผู้กำหนดและสร้างบรรยากาศการเรียนการสอน
2. **ผู้เรียน:** มีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศผ่านพฤติกรรมต่างๆ เช่น ความสนใจ, แรงจูงใจ, ความร่วมมือ และวินัย
3. **ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้เรียน:** ปฏิสัมพันธ์เชิงบวกที่เกิดจากการสื่อสารและการแสดงออกที่เหมาะสมของครูจะนำมาซึ่งความร่วมมือและความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ทำให้บรรยากาศราบรื่น

ครูผู้สอนเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการสร้างบรรยากาศที่ดี ครูที่มีความรู้ความสามารถในการสอน, มีทัศนคติที่ดีต่อการสอน,

เข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้เรียน, ยอมรับผู้เรียนอย่างที่เขาเป็น, และมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของผู้เรียน

จะสามารถสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียนตามที่กล่าวมาแล้วถ้าครูมีความสามารถในการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนมีทักษะในการแสดงออกทางพฤติกรรมและการสื่อสารที่เหมาะสมมีคุณภาพ

เสมอต้นเสมอปลาย

ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนรู้เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนจะนำมาซึ่งความร่วมมือ

ความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน อันจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวก บรรยากาศในชั้นเรียนย่อมราบรื่น จากองค์ประกอบทั้ง

3 จะเห็นว่า ครูผู้สอนเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดบรรยากาศ ในชั้นเรียนที่ดี

จึงจะขอเน้นไปที่ตัวครูผู้สอนเป็นสำคัญลักษณะของครูผู้สอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้เป็นไปได้ด้วยดีและมีประสิทธิภาพ มีหลายประการ เช่น

มีความรู้ลึกในเนื้อหาวิชาที่สอนอย่างชัดเจน สามารถนำความรู้ที่นำมาถ่ายทอดได้ มีเจตคติที่ดีต่อการสอน ซึ่งหมายถึงมีความปรารถนาดีต่อผู้เรียน

รักวิชาที่สอนและรักการสอน มีความรู้สึกรักอยากสอน

ส่วนองค์ประกอบที่สำคัญและจำเป็นที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ที่ผู้สอนจะขาดไปเสียไม่ได้นอกเหนือจากความรู้ความสามารถในการสอนแล้ว

ครูจะต้องมีความเข้าใจเห็นอกเห็นใจผู้เรียนไม่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวด้วยวาจาและท่าทีต่อผู้เรียน ปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความรู้สึกใกล้ชิด

มีความห่วงใยผู้เรียน ยอมรับผู้เรียนอย่างที่เขาเป็น พยายามส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน มีความสุขในการเรียน

ซึ่งทั้งหมดล้วนแต่เป็นพื้นฐานของการจัดการเรียนการสอนทั้งสิ้น

บทที่ 3

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการ

ความหมายของพัฒนาการ

นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของคำว่า "พัฒนาการ" ดังนี้

สุชา จันทรธรม (2540: 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า พัฒนาการ หมายถึง

ลำดับของการเปลี่ยนแปลงหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลง (process of change)

ของมนุษย์ทุกส่วนที่ต่อเนื่องกันไปในระยะเวลาหนึ่งๆ ตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิต การเปลี่ยนแปลงนี้จะก้าวหน้าไปเรื่อยๆ

เป็นขั้นๆ จากระยะหนึ่งไปสู่ระยะหนึ่งเพื่อที่จะไปสู่สภาวะ ทำให้มีลักษณะและความสามารถใหม่ๆ เกิดขึ้น

ซึ่งมีผลทำให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นตามลำดับ

ศรีเรือน แก้วกังวาน (2540: 21) ได้ให้ความหมายไว้ว่า พัฒนาการ หมายถึง

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องทั้งที่สังเกตได้ง่าย ชัดเจน และมองเห็นได้ยาก ไม่ชัดเจน

ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต

ทิพย์ภา เชษฐเชาวลิต (2541: 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า พัฒนาการ หมายถึง

การเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน มีขั้นตอน เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านเจริญเติบโตของกายและถดถอย

และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลรวมของสภาวะและประสบการณ์

อรรษา เอิบสุสิริ (2557: 27) ได้ให้ความหมายไว้ว่า พัฒนาการ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์

และสังคม ภายใต้อิทธิพลของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม

จากความหมายดังกล่าว พอสรุปความหมายของพัฒนาการได้ว่า **พัฒนาการ (Development)** หมายถึง

กระบวนการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ของสิ่งมีชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผน ที่มีความต่อเนื่อง และเป็นขั้นตอน

ตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงตาย ช่วยให้สามารถตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ

ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นได้ทั้งด้านบวกคือเพิ่มขึ้น และด้านลบคือร่วงโรย สูญสิ้น ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ได้รับ

ซึ่งนำไปสู่ความมีสภาวะ

สิ่งสำคัญของการพัฒนาการคือระบบความเจริญเติบโต ซึ่งก็เป็นสิ่งสำคัญที่เราจะต้องทำความเข้าใจ

เพราะการเจริญเติบโตเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการ

ความเจริญเติบโต (Growth) หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านขนาด รูปร่าง สัดส่วน กระดูก และกล้ามเนื้อ

ที่มีคุณสมบัติทางด้านบวกในทุกๆ ด้าน ซึ่งไม่ได้เป็นผลมาจากการเรียนรู้

ช่วงวัยของพัฒนาการ (Developmental Stages)

ในการศึกษาพัฒนาการของมนุษย์อาจแบ่งช่วงชีวิตของคนเราเป็นวัยต่างๆ ดังนี้

- **วัยก่อนคลอด:** ช่วงเวลา 280 วันในครรภ์
- **วัยทารก:** แรกคลอด - 2 ปี
- **วัยเด็กตอนต้น:** 2 - 5 ปี
- **วัยเด็กตอนกลาง:** 5 - 12 ปี
- **วัยรุ่น:** 12 - 20 ปี
- **วัยผู้ใหญ่ตอนต้น:** 20 - 40 ปี
- **วัยกลางคน:** 40 - 60 ปี
- **วัยชรา:** 60 ปีเป็นต้นไป

การแบ่งช่วงชีวิตของเราออกเป็นวัยต่างๆ โดยใช้เกณฑ์อายุเป็นเพียงโดยประมาณเพื่อความสะดวกในการศึกษา เพราะตามวัยหรือระดับอายุดังกล่าวจะมีกลุ่มพฤติกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของวัยเกิดขึ้นและพัฒนาไป และเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมหรือพัฒนาการในวัยต่อมา

ด้านของพัฒนาการ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากพัฒนาการแบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. **ด้านร่างกาย:** ได้แก่ ความเจริญเติบโตที่เกี่ยวกับร่างกายทั้งหมด
2. **ด้านอารมณ์:** ได้แก่ ความเจริญเติบโตที่เกี่ยวกับความสามารถในการควบคุมอารมณ์
3. **ด้านสังคม** ได้แก่ ความเจริญเติบโตที่เกี่ยวกับความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่น รวมทั้งสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในสังคม
4. **ด้านสติปัญญา** ได้แก่ ความเจริญเติบโตที่เกี่ยวกับความคิดของบุคคล ทั้งในด้านการคิดอย่างมีเหตุผล คิดแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นและคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ

หลักทั่วไปของพัฒนาการ

พัฒนาการของมนุษย์เริ่มต้นตั้งแต่ไข่ผสมกับอสุจิ ทำให้เกิดการปฏิสนธิของชีวิตใหม่ จากนั้นกระบวนการพัฒนาก็เริ่มขึ้น และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดนิ่ง จนกว่าจะตาย ดังนั้น สิ่งมีชีวิตทุกๆ อย่าง

ไม่ว่าจะประกอบไปด้วยเซลล์เดียวหรือหลายเซลล์ก็ตาม

ขบวนการเปลี่ยนแปลงมักจะเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน

การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นพัฒนาการ เฮิร์ลลอคค์ (Hurlock, 1972)

กล่าวว่าพัฒนาการของคนดำเนินไปตาม**หลักทั่วไป** ดังนี้

1. พัฒนาการของมนุษย์จะดำเนินไปตามแบบแผนเป็นขั้นๆ ไม่กระโดดข้ามกัน ไม่ซับซ้อน และไม่มีการหยุดนิ่ง เช่น ความเจริญเติบโตของเด็ก จะเริ่มจากศีรษะก่อน แล้วจึงจะมีพัฒนาการไปสู่ส่วนกลาง เช่น ยกศีรษะได้ก่อนยกทรงอก สามารถควบคุมลำตัวได้ก่อนแขนและขา ควบคุมแขนและขาได้ก่อนมือและเท้า เป็นต้น
  2. พัฒนาการของมนุษย์เริ่มมีปฏิริยาตอบสนองเป็นส่วนรวมก่อนส่วนปลีกย่อย เช่น เด็กจะเคลื่อนไหวมือแขนทั้งสองข้างไว้ทิศทางก่อนจะหยิบหรือจับวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดไว้นั่น หรือเด็กจะถนัดใช้มือทั้งสองข้างจับหรือหยิบสิ่งของก่อนที่จะถนัดใช้มือข้างหนึ่งข้างใด
  3. พัฒนาการของมนุษย์จะดำเนินไปพร้อมกันทั้ง 4 ด้าน และทุกด้านจะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เช่น พัฒนาการทางกายและทางจิตใจ จะต้องสัมพันธ์กับพัฒนาทางอารมณ์และทางสังคม เช่น เด็กวัย 2 ขวบขึ้นไป สามารถพูดเป็นวลีหรือประโยคได้ ซึ่งระยะนี้พัฒนาการทางสติปัญญาได้เจริญมาจนสามารถจำเสียงและเข้าใจความหมายของเสียงนั้นไม่สับสนกัน อีกทั้งเมื่อผู้ใหญ่ตอบสนองการกระทำของเด็ก เด็กจะแสดงอาการพึงพอใจ
  4. พัฒนาการของมนุษย์โดยปกติจะผ่านพัฒนาการตามลำดับขั้นด้วยอัตราไม่เท่ากัน บางคนเจริญรวดเร็วในขั้นหนึ่ง แต่บางคนเจริญเติบโตไปอย่างช้าๆ อย่างไรก็ตาม เด็กทุกคนจะต้องเจริญเติบโตถึงขีดสุดของตน ไม่ช้าก็เร็ว ฉะนั้นผู้ใหญ่ควรเข้าใจสมรรถภาพ ความสามารถ สภาวะอารมณ์ การปรับตัวของเด็กแต่ละคนย่อมจะเจริญเติบโตแตกต่างกัน
  5. การพัฒนาการของมนุษย์จะเกิดในลักษณะที่ต่อเนื่องกัน (Continuity)
การพัฒนาการเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันตลอดเวลา กล่าวคือ พัฒนาการทุกด้านไม่ได้เกิดขึ้นทันทีทันใด แต่ต้องอาศัยเวลาในการพัฒนามาก่อน ตั้งแต่เด็กเริ่มปฏิสนธิ ตัวอย่างเช่น การพูด เด็กจะค่อยๆ พัฒนาการจากการเปล่งเสียง การพูดอ้อแอ้ การพูดเป็นคำๆ เป็นประโยค จนกระทั่งเด็กสามารถสื่อความหมายโดยใช้คำพูดเมื่อเด็กเข้าสังคมได้
  6. ส่วนต่างๆ ของร่างกายจะมีอัตราการพัฒนาการแตกต่างกัน เช่น ขนาดของสมองจะเจริญเติบโตรวดเร็วขึ้นเมื่ออายุ 6 - 8 ปี ส่วนร่างกายจะเจริญเติบโตเต็มที่ในวัยรุ่น สำหรับพัฒนาการทางสติปัญญาจะเจริญถึงขีดสุดในวัยหนุ่มสาว เป็นต้น ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วสติปัญญาของมนุษย์จะเจริญเติบโตเต็มที่เมื่ออายุ 16 - 18 ปี
  7. พัฒนาการสามารถทำนายได้ แม้เราไม่สามารถที่จะหาเครื่องมือสำหรับวัดอัตราการพัฒนาการได้แน่นอน แต่การพัฒนาในระยะแรกของเด็กแต่ละคนเป็นเครื่องชี้ให้เห็นแนวโน้มของการพัฒนาการในระยะต่อไปได้ เช่น วัยเด็ก ถ้าเด็กมีสุขภาพแข็งแรง ร่างกายเจริญเติบโต โครงสร้างของร่างกายใหญ่ ย่อมแสดงว่าในระยะต่อไปถ้าไม่มีอุปสรรคที่ขัดขวางการเจริญเติบโต เด็กคนนั้นย่อมมีร่างกายแข็งแรง เจริญงอกงามมากกว่าเด็กที่มีพัฒนาการทางกายระยะแรกช้ากว่า
- กระบวนการพัฒนาการเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับบุคคลทั่วไป ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจธรรมชาติของการพัฒนาการ เพื่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กจะได้ส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการถึงขีดสุด และเพื่อบิดามารดาของเด็กจะได้ไม่เกิดความวิตกกังวลเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการของเด็กมากเกินไป

ถ้าเผชิญเด็กในความดูแลมีพัฒนาการที่เร็วหรือช้าไปกว่าปกติไม่มากนัก เพราะอย่างไรก็ตาม เด็กปกติย่อมสามารถผ่านพัฒนาการทุกขั้นไปได้อย่างสะดวก ถึงแม้พัฒนาการในแต่ละขั้น บางครั้งผู้ใหญ่อาจคิดว่าเป็นปัญหา เช่น บางครั้งเด็กอาจแสดงพฤติกรรมเพื่อเรียกร้องความสนใจ เช่น การร้องกรี๊ดเมื่อไม่พอใจ หรือเกิดจากภาวะปรับตัวที่ไม่สมบูรณ์เช่น การแสดงอาการงอแงของเด็กร้องไห้ ซึ่งร่างกายเจริญเติบโตเร็วเกินไป เป็นต้น พฤติกรรมเหล่านี้ผู้ใหญ่ที่มีความรู้เรื่องการพัฒนาการที่เป็นเรื่องปกติธรรมดาตามกระบวนการพัฒนาการ

วิธีศึกษาพัฒนาการของมนุษย์

ในการศึกษาพัฒนาการของมนุษย์มีวิธีที่นิยมใช้อยู่ 2 วิธีคือ:

1. การศึกษาระยะยาว (Longitudinal method)

วิธีนี้เป็นการศึกษาในช่วงระยะยาวนาน เป็นการศึกษาแบบตลอดชีวิต เช่น ศึกษาคนๆ หนึ่งตั้งแต่ระยะวัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ จนถึงวัยชรา การศึกษาระยะยาวนี้อาจจะใช้ระยะเวลา 10 ปีหรือมากกว่านั้น

วิธีนี้ผู้ศึกษาต้องเลือกตัวอย่างที่ต้องการศึกษาและติดตามพัฒนาการของลักษณะใดลักษณะหนึ่งโดยเฉพาะ ติดตามไปตามอายุต่างๆ ซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองและเสียเวลานานมาก อย่างไรก็ตาม ลักษณะที่สำคัญๆ

ในด้านพัฒนาการก็ได้มาจากการศึกษาระยะยาวนี้เช่นกัน ตัวอย่างการศึกษาเกี่ยวกับความจำของเด็กของเพียเจต์ (Piaget) นักจิตวิทยาพัฒนาการชาวสวิส ก็อาศัยการศึกษาระยะยาว

- **ข้อดี:** ทำให้สามารถทราบสาเหตุที่แท้จริงของพฤติกรรมที่ต้องการศึกษา
- **ข้อเสีย:** สิ้นเปลืองเวลาและเงินทองมาก

2. การศึกษาระยะสั้น (Cross-sectional method)

วิธีนี้เป็นการศึกษาเด็กเฉพาะช่วงอายุที่น่าสนใจ

เป็นการสังเกตลักษณะบางลักษณะที่ต้องการศึกษาและสุ่มตัวอย่างเพื่อทำการศึกษา ตัวอย่างเช่น

ต้องการศึกษาเกี่ยวกับความสามารถในการคิดและการสร้างความคิดรวบยอดของเด็กอายุตั้งแต่ 4-10 ปี ก็ให้เด็กอายุตั้งแต่ 4-10 ปีทำแบบทดสอบ โดยให้อายุตามปี ปีละกลุ่มทำแบบสอบถาม

ซึ่งต้องใช้หลักทางสถิติโดยการหาค่าเฉลี่ยและนำมาเปรียบเทียบกัน และเปรียบเทียบกับมาตรฐาน

แล้วจึงนำผลมาสรุปตีความหมายผลการทดลอง ซึ่งก็ทำให้ช่วงเวลาที่ใช้ในการศึกษาสั้นเข้า

- **ข้อดี:** ได้ข้อมูลที่พอจะเชื่อถือได้และนำมาตั้งเป็นกฎเกณฑ์ได้ เพราะได้จากกลุ่มเด็กจำนวนมากในระดับอายุเดียวกัน สิ่งสำคัญวิธีนี้ประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย

- **ข้อเสีย:** บางครั้งไม่สามารถจะบอกได้ว่าข้อมูล เช่น สิ่งแวดล้อมมีส่วนกำหนดพฤติกรรมของเด็กหรือไม่ เพราะระยะเวลาในการศึกษาน้อยไป

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของมนุษย์

1. ปัจจัยทางด้านชีวภาพ (Biological factors)

อิทธิพลทางด้านชีววิทยาจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับความเจริญทางวุฒิภาวะ (maturation)

ซึ่งจะส่งผลไปถึงการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงของชีวิต ในการพัฒนาเบื้องต้นนั้น

ความเจริญของเด็กจะเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผนที่สามารถทำนายได้เป็นขั้นตอน อย่างไรก็ดี

แม้ว่าความเจริญทางด้านวุฒิภาวะจะมีแนวโน้มที่สูงขึ้นไปทุกทีก็ตาม แต่ก็มีใช้จะเกิดในอัตราเดียวกันทั้งหมดในทุกช่วงของอายุ หมายความว่า กราฟของความเจริญทางวุฒิภาวะไม่ได้สูงขึ้นในอัตราส่วนที่เท่ากันกับจำนวนของอายุที่สูงขึ้น

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการเจริญเติบโตจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง มิได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วหรือทันทีทันใด

ส่วนใหญ่แล้วพัฒนาการจะไปสะดุดอยู่ในช่วงว่างขั้นหนึ่งๆ เสมอ

เนื่องจากขั้นที่เด็กกำลังพัฒนาไปสู่ขั้นนั้นมักจะเป็นช่วงที่สูงกว่าขั้นเก่าเสมอ

เด็กจะพบว่าเขายังไม่มีความสามารถที่จะทำในสิ่งใหม่ๆ ได้ แม้ว่าเขาจะลองพยายามเท่าไรก็ตาม ตัวอย่างเช่น

ในระยะแรกเกิดส่วนใหญ่จะพอใจที่มารดาป้อนอาหารให้เขา แต่ต่อมาเมื่อเขามีความสามารถที่จะหยิบจับสิ่งของตนเองแล้ว

เขามักต้องการตักอาหารใส่ปากเอง และเขาก็จะพบว่าความพยายามของเขาประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง

ในบางครั้งอาหารจะไม่เข้าปากเลยก็มี

หรืออีกตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ทั่วไป ในช่วงพัฒนาการของเด็กที่เข้าสู่ขั้นวัยร่นก็คือ

เด็กวัยนี้จะมีสติปัญญาทางร่างกายได้อย่างชัดเจน แต่ความเจริญทางจิตใจเติบโตช้ากว่าทางร่างกายมาก

สิ่งที่เด็กคิดว่าเขาควรจะได้ทำกับความสามารถที่แท้จริงมักจะเดินสวนทางกันอยู่เสมอ ซึ่งผลก็คือ

แรงผลักดันที่ทำให้เด็กวัยนี้เกิดความรู้สึกขัดแย้งใจและต่อต้านกฎเกณฑ์ต่างๆ ได้ง่าย

2. ปัจจัยทางด้านสรีรวิทยา (Physical maturation)

ในการศึกษาเรื่องพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงด้านสรีรวิทยาจะเป็นสิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุด นับแต่แรกเกิดเป็นต้นมา

ในระยะนั้นเด็กจะบังคับการเคลื่อนไหวตามที่เขาต้องการได้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการนั่ง นอน ยืน เดิน กิจกรรมต่างๆ

เหล่านี้จะต้องอาศัยความพร้อมทางสรีรวิทยาทั้งสิ้น กล้ามเนื้อ

ระบบประสาทจะต้องทำงานประสานกันอย่างเป็นระเบียบแบบแผน

ต่อมาเมื่อเด็กย่างเข้าสู่วัยร่นก็จะมีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอีกระยะหนึ่ง

ในช่วงนี้ร่างกายจะมีการผลิตฮอร์โมนจากต่อมชนิดต่างๆ

เพื่อช่วยในการเจริญเติบโตและเตรียมพร้อมบุคคลในเรื่องทางเพศอันจะนำสู่ขบวนการสืบพันธุ์อย่างสมบูรณ์ต่อไป

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสรีรวิทยานี้ดำเนินไปตามกฎของการเจริญเติบโตตามธรรมชาติโดยที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับขบวนการเรียนรู้เลย การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายนี้จะมีผลสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ ซึ่งในบางครั้งอาจทำให้เกิดความสับสนกับบุคคลได้ง่ายๆ แต่อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นสิ่งที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับการปรับตัวโดยตรง เด็กจะต้องมีการปรับตัวครั้งแล้วครั้งเล่า เพื่อที่จะนำไปสู่สภาวะของความสมดุลของเขาสอง ขบวนการเหล่านี้อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งใจและอึดอัดใจบ้างในระยะหนึ่ง แต่เมื่อดูจากผลในระยะยาวแล้ว พัฒนาการทางสรีรวิทยาจะช่วยให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้ในการทำกิจกรรมใหม่ เข้าใจถึงสภาพความสามารถของเขาและใช้ให้เป็นประโยชน์กับตัวเขาให้ได้มากที่สุด

3. ปัจจัยทางด้านการคิดสติปัญญา (Cognitive growth)

เรื่องการเจริญทางด้านความคิด สติปัญญา การให้เหตุผล จัดเป็นหัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งของการศึกษาพัฒนาการ นักจิตวิทยาไม่เพียงต้องการทราบว่าเด็กรู้อะไรบ้างเท่านั้น เขายังประสงค์ที่จะทราบว่าสิ่งที่เด็กรู้นั้นรู้อย่างไรอีกด้วย และการศึกษาถึงความเจริญทางด้านความคิดของบุคคลก็เช่นเดียวกับการศึกษาถึงพัฒนาการด้านอื่น กล่าวคือ ความคิดของเด็กจะมีการพัฒนาเป็นขั้นๆ ไปจากขั้นต่ำไปสู่ขั้นสูง เด็กจะค่อยๆ มีความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเขามากขึ้นทุกทีทั้งในด้านคุณสมบัติและเชิงปริมาณ โดยเฉพาะในด้านความคิดและการให้เหตุผล การเปลี่ยนแปลงในด้านนี้จะค่อยๆ เริ่มมาตั้งแต่วัยเด็กตอนต้นเรื่อยไปจนถึงวัยรุ่นตอนปลาย

ฟรอยด์ (Freud) นักจิตวิทยาชาวออสเตรีย ได้แบ่งการพัฒนาทางความคิดของบุคคลออกเป็น 3 ระดับกว้างๆ อาจเปรียบได้กับเครื่องคอมพิวเตอร์ 3 เครื่อง ทำงานกันคนละระดับ จะทำหน้าที่ของตนไปพร้อมกับขบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นของการเจริญเติบโต

- **ระดับที่ 1 (Primary Process Thinking):** ในเด็กเล็ก เครื่องคอมพิวเตอร์ที่ทำหน้าที่จะจัดอยู่ในระดับต่ำ หรือระดับแรก ประกอบด้วยชิ้นส่วนง่ายๆ ไม่สลับซับซ้อน
ความคิดหรือข้อมูลที่ส่งออกมาส่วนใหญ่จะเป็นไปในรูปของสัญชาตญาณที่มีอารมณ์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ความคิดต่างๆ จะประกอบด้วยอารมณ์ที่เกิดในขณะนั้น ความคิดแต่ละอันจะเชื่อมต่อกันอย่างง่ายๆ คอมพิวเตอร์จะยังไม่สามารถแยกข้อมูลภายในจากข้อมูลที่ส่งมาจากภายนอกได้ กล่าวคือ โลก “ภายใน” กับโลก “ภายนอก” จะไม่มีการแบ่งแยกกันอย่างเด็ดขาดชัดเจน กล่าวโดยสรุป
การทำงานหรือขบวนการคิดหาเหตุผลยังอยู่ในขั้นแรกเริ่มและยังไม่มีประสิทธิภาพมากนัก
- **ระดับที่ 2:** เมื่อเด็กค่อยๆ เจริญวัยขึ้น (ราว 5-7 ขวบ) ขบวนการใช้ความคิดเริ่มเปลี่ยนไป
คอมพิวเตอร์ในระดับต้นจะได้รับการแทนที่โดยคอมพิวเตอร์ระดับสูงกว่าเดิม หรือระดับที่ 2
คอมพิวเตอร์ระดับนี้จะมีลักษณะที่เห็นเด่นชัดเกินกว่าขั้นต้นก็คือความมีระเบียบมากขึ้นในด้านโครงสร้าง ตลอดจนกระทั่งถึงการให้เหตุผล การจัดการกับข้อมูลก็กระทำอย่างรัดกุม
เข้าใจปัญหาและวิจัยตามสภาพความเป็นจริง โดยเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีตมากขึ้น

ซึ่งผลก็คือพฤติกรรมของเด็กจะค่อยๆ มีการเปลี่ยนไปเช่นกัน เด็กจะมีการแก้ไขปัญหาย่างใกล้ชิดเคียงสภาพที่แท้จริง โดยใช้เทคนิคต่างๆ เข้าช่วย เริ่มเข้าใจในสิ่งที่ควรไม่ควรและหัดที่จะสร้างความรับผิดชอบให้ตนเองบ้างแล้ว

- **ระดับที่ 3:** ระยะสุดท้ายคือระยะของคอมพิวเตอร์ที่ 3 ในช่วงนี้ความคิดอ่านจะมีลักษณะคล้ายกับระดับที่ 2 มาก แต่มีพิเศษกว่าที่ความสามารถแสดงความเข้าใจและมีความคิดที่สลับซับซ้อนมากกว่าระดับที่สอง ในการแก้ไขปัญหาก็เช่นเดียวกัน สามารถเข้าใจถึงปัญหาประเภทนามธรรมของเขาได้ ระยะที่สามนี้จะเห็นปรากฏอย่างชัดเจนในวัยรุ่น

4. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม (Sociocultural factors)

อิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมจะมีบทบาทสำคัญที่จะกำหนดพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปตามขั้นตอนของการเจริญเติบโต พัฒนาการทุกขั้น สังคมจะกำหนดแบบแผนการปฏิบัติของทุกคนในสังคมนั้นๆ ซึ่งจะมีผลสะท้อนไปถึงพัฒนาการทางจิตใจโดยตรง

เด็กยิ่งโตขึ้น จะพบว่าเขาจะต้องไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางสังคมมากขึ้นทุกขณะ กิจกรรมเหล่านี้สังคมจะคาดหวังให้เขาปฏิบัติตาม

และในการกระทำดังกล่าวบุคคลจะต้องปรับตนเองให้เปลี่ยนไปตามที่สังคมกำหนด

เด็กจะต้องทำกิจกรรมของขั้นแรกตามที่สังคมกำหนดให้ได้ก่อนที่จะผ่านไปสู่ขั้นอื่นๆ อื่นๆ

ความสามารถที่จะทำให้ได้ตามสังคมกำหนดนี้จะต้องเกี่ยวกับความพร้อมทางสรีรวิทยา ชีววิทยา และทางสติปัญญาประกอบกันไป กิจกรรมสังคมไม่สามารถเกิดโดดเดี่ยวได้

ตัวอย่างเช่น สังคมจะมีความคาดหวังต่อชาย ก อายุ 20 ปีที่แต่งงานแล้ว กับ นาย ข อายุ 20 ปีที่ยังไม่ได้แต่งงาน

ไม่เหมือนกัน นาย ก จะพบว่าเขามีหน้าที่หลายๆ ชนิดที่จะต้องทำในฐานะบุคคลที่แต่งงานแล้ว

นอกเหนือไปจากเมื่อครั้งยังเป็นโสดอยู่ ถ้านาย ก สามารถทำได้ตามขั้นเหล่านี้ เขาจะรู้สึกสบายใจว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม แต่ถ้าหากเขาไม่ได้ปฏิบัติตามขั้นที่ทางสังคมกำหนดไว้ หรือถ้าตนแตกต่างออกไปจากปทัสถานส่วนใหญ่ (norm) ของสังคม เขาจะประสบกับความรู้สึกกดดันและอึดอัดที่มีผลต่อสุขภาพจิตของเขาอย่างยิ่ง

กล่าวโดยสรุป ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการของบุคคลโดยตรง

และจะเป็นสิ่งสำคัญในการชี้แนะให้พฤติกรรมของเขาดำเนินไปตามรูปแบบที่ได้รับปฏิบัติจากคนส่วนใหญ่ของสังคม

ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการของมนุษย์

แนวความคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์มีหลากหลาย ทฤษฎีแต่ละทฤษฎีมีจุดเด่นแตกต่างกัน

แต่ความคิดที่หลายหลากนั้น มีความเกี่ยวพันจากพื้นฐานเดียวกัน

ที่เชื่อว่าพัฒนาการของมนุษย์เป็นกระบวนการต่อเนื่องในช่วงชีวิต และมีลักษณะเด่นเฉพาะในแต่ละวัย

ทฤษฎีพัฒนาการของ فروید (Freud)

ซิกมุนด์ فروید (Sigmund Freud) เป็นจิตแพทย์ชาวออสเตรีย

เป็นนักจิตวิทยาที่มีผลงานค้นคว้าทางจิตวิทยาเป็นจำนวนมาก

فرویدเชื่อว่าประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในวัยเด็กมีผลโดยตรงต่อพัฒนาการและบุคลิกภาพของบุคคลเมื่อโตขึ้น

فرویدแบ่งพัฒนาการของมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเป็น 5 ระยะด้วยกัน ดังนี้

ระยะที่ 1: ความสุขอยู่ที่ปาก (Oral Stage)

อายุระหว่าง 1 – 2 ปี เป็นช่วงที่มีความสุขด้วยการกิน วัยนี้ยังพึ่งตัวเองไม่ได้ ถ้าการเลี้ยงดูของแม่ดีเหมาะสม หิวก็ได้กิน หนาวก็ได้รับความอบอุ่น การสัมผัสจะต้องนำมาซึ่งความสบาย ทำให้เด็กเจริญเติบโตตามพัฒนาการได้ดี

ช่วงนี้เด็กมีความสุขด้วยการดูด กอด การดูดถ้าเด็กได้รับความสุขทางด้านนี้ออย่างเพียงพอในที่สุดจะเลิกดูดไปเอง สำหรับเด็กที่ยังไม่เลิกดูดแม้ว่าจะโตแล้ว เป็นเครื่องชี้แนะให้เห็นว่า การตอบสนองความสุขทางปากของเด็กยังไม่เหมาะสม อาจจะมากไปจนกระทั่งเด็กติดเป็นนิสัย หรือน้อยไปจนกระทั่งยังมีความต้องการอยู่ เนื่องจากวัยนี้เด็กยังช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ฉะนั้น การที่เด็กร้องแสดงว่าต้องการความช่วยเหลือ อย่าปล่อยให้เด็กร้องอยู่เช่นนั้น ควรเข้าไปหาทันที โดยเฉพาะในช่วง 1 – 2 ปี หากปล่อยให้เด็กร้องโดยไม่มีการตอบสนองจากผู้ใหญ่จะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพต่อไป

ในช่วงนี้ การตอบสนองความต้องการทางปาก (oral need) คืออาหาร การตอบสนองการกินของเด็กแต่ละคนไม่เหมือนกัน การให้อาหารต้องให้ตามเวลาที่เด็กต้องการ การหย่านมเป็นสิ่งที่เด็กไม่พอใจเป็นอย่างที่สุดแต่จำเป็นต้องทำ

เพราะเด็กมีฟันและนมของแม่มีคุณภาพไม่ดี ให้เด็กพบสภาพนี้เมื่อพร้อม อย่าทำโดยเคร่งครัด

จะต้องผ่อนปรนและจะต้องพยายามเข้าใจธรรมชาติของเด็ก

แม่ที่เคร่งครัดยึดตำรามากเกินไปจะทำให้มีผลต่อการพัฒนาการในวัยนี้

ถ้าการเลี้ยงดูของแม่บกพร่องจะเป็นผลเสียในระยะยาว ส่วนผลที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าคือเด็กดื้อ ร้องไห้ กินยาก เหาะซึ่ม เมื่อวิเคราะห์โดยทฤษฎีจิตวิเคราะห์แล้วบอกว่า คนที่ช่างกิน ช่างพูด หรือพูดจาวาผู้อื่นในลักษณะที่ทำให้เจ็บแสบมาก ๆ เป็นลักษณะที่เรียกว่า “verbal sadism” นั้น สืบเนื่องจากการตอบสนองความสุขทางปากที่ไม่เหมาะสมนั่นเอง

ระยะที่ 2: ความสุขอยู่ที่ทวารหนัก (Anal Stage)

อายุ 2 – 3 ปี ระยะนี้แหล่งของความสุขอยู่ที่การขับถ่าย

แต่ระยะนี้ก็เป็นระยะที่ผู้ใหญ่จะต้องฝึกหัดเด็กให้รู้จักการขับถ่ายเช่นกัน เช่น ฝึกให้รักษาความสะอาด

ฝึกให้รู้จักถ่ายเป็นที่ เป็นทาง ซึ่งจะก่อให้เกิดความคับข้องใจ ผู้ใหญ่ควรรู้จักผ่อนปรนไม่เข้มงวดกวดขันกัน

เพราะหากเป็นไปอย่างเข้มงวดกวดขันจะเกิดปัญหา เด็กจะพยายามควบคุมตนเองอย่างมาก กลายเป็นคนที่ทำอะไรมีลักษณะ “เกินไป” เช่น เกี่ยวกับเรื่องความสะอาด การตรงต่อเวลา การเล็งผลเลิศ หรือบางคนก็เป็นคนใจแคบ เห็นแก่ตัว

เมื่อวิเคราะห์โดยทฤษฎีจิตวิเคราะห์แล้วบอกว่า พฤติกรรมเหล่านี้เนื่องมาจากปัญหาการขับถ่ายตั้งแต่เด็ก หรือคนที่มืออาชีพเป็นช่างปั้นเมื่อศึกษาย้อนหลังไปแล้วจะพบว่ามีความคับข้องใจเกี่ยวกับการขับถ่ายตั้งแต่เล็กเช่นกัน

ระยะที่ 3: ความสุขอยู่กับความสนใจเรื่องอวัยวะเพศ (Phallic Stage)

อายุระหว่าง 3 – 6 ปี วัยนี้เด็กเริ่มสนใจอวัยวะเพศ มีความพึงพอใจกับการได้จับต้อง เนื่องจากเกิดความอยากรู้อยากเห็น ในขณะเดียวกันก็เกิดความสุข ความสบาย เป็นเรื่องปกติของเด็กวัยนี้

ไม่ควรที่ผู้ใหญ่จะตอกตักใจหรือมีการห้ามปรามอย่างเข้มงวดกวดขัน ควรค่อยเป็นค่อยไป

วัยนี้เด็กเรียนรู้ที่จะแยกเพศและเลียนแบบการเป็นผู้หญิงผู้ชาย ในช่วงระยะนี้ครอบครัวใดมีเรื่องทะเลาะกันบ่อย ๆ พ่อแม่ทุติยภูมิ สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อพัฒนาการด้านบุคลิกภาพต่อไป เช่น เด็กผู้หญิงอาจเกิดความรู้สึกเกลียดผู้ชายอย่างฝังใจ หรือเด็กผู้หญิงบางคนมีความรู้สึกไม่อยากเป็นผู้หญิงเพราะเป็นผู้หญิงแล้วถูกรังแก

จึงพยายามทำตัวให้เข้มแข็งมีบุคลิกภาพคล้ายผู้ชาย (Tomboy) ส่วนเด็กผู้ชายบางคนเห็นพ่อทารุณโหดร้าย เกิดความรู้สึกรังเกียจไม่อยากเป็นผู้ชาย ประกอบกับความสงสัยสงสัยจึงพยายามทำตัวให้นุ่มนวล มีลักษณะคล้ายผู้หญิง (Sissy) สิ่งเหล่านี้ล้วนมีสาเหตุความเป็นมาจากวัยเด็กทั้งสิ้น

ฟรอยด์กล่าวว่า เด็กทุกคนจะมีพัฒนาการต่อไปได้นั้น ควรเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในระยะต่าง ๆ ของชีวิต คือเกี่ยวกับเรื่อง Oral, Anal, และ Phallic ซึ่งหมายความว่าความสุขความพอใจซึ่งได้รับในช่วงต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นไปอย่างเพียงพอ

ในทางตรงกันข้าม ถ้าเด็กไม่ได้รับการสนองตอบอย่างเหมาะสม อาจจะได้รับ ความพึงพอใจมากไปหรือน้อยไป หรือได้รับประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่รุนแรง (Traumatic Experience) ในช่วงใดช่วงหนึ่งดังกล่าวแล้ว จะก่อให้เกิดสภาพ การติดตัน (Fixation) ในช่วงนั้น ๆ ทำให้การพัฒนาการหยุดชะงักไม่ดำเนินสู่ขั้นต่อไป ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ

ฟรอยด์หมายความว่า คนจะมีบุคลิกภาพต่อไปอย่างไรนั้นได้รับอิทธิพลจากช่วงแรกของชีวิต เราพอจะสามารถทำนายพฤติกรรมของคนโดยทั่วไปได้ว่าเกิดการติดตันในช่วงใด เช่น

คนที่ติดตันในช่วง Oral Stage: จะกลายเป็นคนติดบุหรือมแงม หรือบางคนมีลักษณะเศร้าซึม บางคนเป็นคนที่มองโลกในแง่ดีจนเกินไป หรือบางคนเป็นคนที่มองโลกในแง่ร้ายจนเกินไป

คนที่ติดตันในช่วง Anal Stage: จะกลายเป็นคนโลภ ขี้เหนียว เป็นคนก้าวร้าว หรือเป็นคนที่ดีอย่างแฉะ หรือเป็นคนที่เข้มงวดกวดขัน เคร่งครัด

คนที่ติดตันในช่วง Phallic Stage: มักจะเป็นคนชอบโอ้อวด หลงตนเอง หรือเป็นคนที่ทำหยาบคาย

ขั้นที่ 4: ขั้นแฝง (Latency Stage)

เป็นพัฒนาการอีกก้าวหนึ่งของเด็ก มีช่วงอายุตั้งแต่ประมาณ 6 ปีไปจนถึงวัยที่เด็กเตรียมตัวจะเข้าสู่วัยรุ่น (Puberty) เป็นระยะที่เด็กเริ่มเรียนชั้นประถมศึกษา ระยะนี้เป็นระยะที่เด็กมีพัฒนาการทางด้านสังคม เด็กจะเริ่มให้ความสนใจต่อสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเขา เพื่อแสวงหาค่านิยม ทศนคติ เพราะเด็กต้องการความรู้ความเข้าใจและทักษะเพื่อพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับงานที่จะต้องทำต่อไปตลอดถึงการปรับตัวให้เข้ากับสังคม

ขั้นที่ 5: ขั้นสนใจเพศตรงข้าม (Genital Stage)

ฟรอยด์เชื่อว่าพัฒนาการทางบุคลิกภาพส่วนใหญ่มีอิทธิพลมาจากในช่วง 5 ปีแรกของชีวิต สำหรับพัฒนาการในช่วงหลังจากนั้นฟรอยด์ถือว่าเป็นส่วนเสริมแต่งให้บุคคลก้าวไปสู่ความสมบูรณ์แห่งชีวิตมากขึ้น พัฒนาการในระยะ Genital นี้เริ่มตั้งแต่วัยรุ่นถึงผู้ใหญ่ เมื่อบุคคลเข้าสู่วัยรุ่น ความรู้สึกนึกคิด โดยเฉพาะในเรื่องเพศจะเปลี่ยนไปจากเดิม เด็กชายต้องการเลียนแบบพ่อในขณะที่เด็กหญิงจะเลียนแบบแม่ ค่านิยมทางสังคมต่าง ๆ จะไหลเข้าสู่จิตใจเด็ก ความพึงพอใจและความสุขต่าง ๆ เป็นแรงขับมาจากวุฒิภาวะทางเพศ วัยรุ่นมีความสนใจเพศตรงข้าม มีแรงจูงใจที่จะรักผู้อื่น ความเห็นแก่ตัวจะลดน้อยลง สามารถช่วยตัวเองได้มากขึ้น และในเวลาเดียวกันก็ต้องการอิสระจากพ่อแม่มากขึ้นด้วย หากการอบรมเลี้ยงดูและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เป็นไปด้วยความราบรื่น มีความเข้าใจซึ่งกันและกันเป็นอันดี วัยรุ่นจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีอนาคตแจ่มใสต่อไปภายหน้า

ทฤษฎีพัฒนาการของอีริกสัน (Erikson)

อีริก อีริกสัน (Erik Erikson) เป็นชาวเยอรมัน ภายหลังอพยพไปอยู่สหรัฐอเมริกา ได้ศึกษาแนวคิดทางจิตวิเคราะห์จาก แอนนา ฟรอยด์ (Anna Freud) ลูกสาวของฟรอยด์ แต่มีความคิดเห็นต่างจากฟรอยด์ในประเด็นที่ว่า บุคลิกภาพของมนุษย์พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตลอดชีวิตด้วย **พลังทางสังคม** ไม่ใช่พลังทางเพศตามที่ฟรอยด์เสนอ อีริกสันแบ่งพัฒนาการของมนุษย์เป็น 8 ขั้น แต่ละขั้นจะแสดงถึงบุคลิกภาพ 2 แบบที่ตรงกันข้าม พัฒนาการในขั้นแรกจะส่งผลถึงพัฒนาการในขั้นต่อไปด้วย

1. ขั้นสร้างความรู้สึกไว้วางใจ vs ความไม่ไว้วางใจ (Trust vs. Mistrust)

ความรัก ความเอาใจใส่และความใกล้ชิดจากมารดาหรือพี่เลี้ยงเป็นอย่างดี เด็กจะเกิดความรู้สึกไว้วางใจและความอบอุ่นมั่นคง ในทางตรงกันข้าม ถ้าถูกทอดทิ้งและไม่ได้รับความรัก จะเกิดความรู้สึกไม่ไว้วางใจใคร ในวัยนี้เด็กจะเกี่ยวข้องกับผู้ที่ใกล้ชิด ได้แก่ บิดา มารดา และหรือพี่เลี้ยงเป็นส่วนใหญ่

2. ขั้นสร้างความเป็นตัวของตัวเอง vs ความไม่มั่นใจในตนเอง (Autonomy vs. Shame and Doubt)

ช่วงอายุ 1 – 4 ขวบ วัยนี้จะแสดงออกให้เห็นว่าตนเองมีความสามารถ มีความเป็นตัวของตัวเอง ในทางตรงกันข้าม ถ้าเด็กไม่ได้รับความสำเร็จหรือความพอใจ เด็กจะเกิดความอายและกลัวการแสดงออก เกิดความไม่มั่นใจในตนเอง ในวัยนี้เด็กจะเกี่ยวข้องกับบิดามารดาและหรือพี่เลี้ยง

3. ขั้นสร้างความคิดริเริ่ม vs มีความรู้สึกผิด (Initiative vs. Guilt)

ช่วงอายุ 4 – 5 ขวบ วัยนี้เด็กจะเลียนแบบสมาชิกในครอบครัว มีความคิดสร้างสรรค์ อยากรู้อยากเห็น ทดลองสิ่งใหม่ๆ ถ้าทดลองแล้วผิดพลาดถูกผู้ใกล้ชิดตำหนิตีเดียวน เด็กจะเกิดความขยาดและหวาดกลัว ในวัยนี้เด็กจะเกี่ยวข้องกับสมาชิกในครอบครัวและเด็ก ๆ นอกบ้าน

4. การสร้างความรู้รับผิดชอบ vs ความรู้สึกต่ำต้อย (Industry vs. Inferiority)

ช่วงอายุ 6 – 12 ปี วัยนี้เด็กจะเริ่มเกี่ยวข้องกับสังคมมากขึ้นตามลำดับ จะขยันเรียน ขยันอ่านหนังสือประเภทต่าง ๆ พุดคุยและอวดโชว์ความเด่น และความสามารถของตนเพื่อให้เพื่อนยอมรับ ถ้าเด็กทำไม่ได้ เขาจะผิดหวังและมีความรู้สึกเป็นปมด้อย ยิ่งถ้าถูกผู้ใหญ่แสดงความเบียดเบียน ตำหนิอยู่ตลอด ก็จะเป็นคนที่มีความรู้สึกต่ำต้อย

5. ขั้นสร้างความเป็นเอกลักษณ์ vs ความสับสนในบทบาท (Identity vs. Role Confusion)

ช่วงอายุ 13 – 18 ปี วัยนี้เด็กจะสร้างเอกลักษณ์หรือบุคลิกภาพของตน โดยเลียนแบบจากเพื่อน ๆ หรือผู้ใกล้ชิด ถ้ายังสร้างเอกลักษณ์ของตนไม่ได้จะเกิดความว้าวุ่นสับสน ว้าวุ่นและหมดหวัง

6. ขั้นสร้างความผูกพัน vs การแยกตัว (Intimacy vs. Isolation)

ช่วงอายุ 19 – 40 ปี เป็นวัยที่เปลี่ยนไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ต้องการติดต่อและสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศจนเป็นเพื่อนสนิทและหรือเป็นเพื่อนคู่ชีวิต ยอมที่จะเป็นผู้นำในบางขณะและเป็นผู้ตามในบางขณะ ถ้าผิดหวังจะแยกตนเองออกจากสังคมหรืออยู่ตามลำพัง ในวัยนี้จะมีเพื่อนรัก เพื่อนร่วมงาน และเพื่อนสนิทเป็นจำนวนมาก

7. ขั้นสร้างความเป็นประโยชน์ให้กับสังคม vs คิดถึงแต่ตนเอง (Generativity vs. Stagnation)

ช่วงอายุ 41 – 60 ปี เป็นวัยที่มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว และจะพัฒนาเป็นผู้ใหญ่ที่ทำประโยชน์ให้กับสังคมด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่มุ่งประโยชน์ส่วนตัว แต่ถ้าพบกับความล้มเหลวในชีวิต ก็จะท้อถอยเหนื่อยหน่ายในชีวิต คิดถึงแต่ประโยชน์ส่วนตัว แม้จะทำประโยชน์ทางสังคม ก็มักมีประโยชน์ส่วนตนแฝงอยู่เสมอ

8. ขั้นสร้างบูรณาการในชีวิต vs ความสิ้นหวัง (Ego Integrity vs. Despair)

ช่วงอายุตั้งแต่ 61 ปี ขึ้นไป เป็นวัยที่ต้องการความมั่นคงสมบูรณ์ในชีวิต จะภาคภูมิใจในความสำเร็จของชีวิตและผลงานของตน ถ้าผิดหวังจะเกิดความรู้สึกผิดหวังล้มเหลวในชีวิต และสิ้นหวังเสียดายเวลาที่ผ่านไป ไม่ยอมรับสภาพของตน

ทฤษฎีพัฒนาการของกิเซล (Gesell's Theory of Development)

อาร์โนลด์ กิเซล (Arnold Gesell) เป็นนักจิตวิทยาพัฒนาการที่เน้นในเรื่อง **วุฒิภาวะ (Maturation)**

เขาย้ำถึงความเกี่ยวพันระหว่างวุฒิภาวะและการเจริญเติบโตของร่างกาย

กิเซลเชื่อว่าพัฒนาการจะเกิดขึ้นอย่างเป็นระเบียบตามแบบแผนที่ธรรมชาติได้กำหนดเป็นขั้น ๆ ไป และมีผลทางพฤติกรรม ซึ่งหมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านวุฒิภาวะ การเกิดความพร้อมทางด้านวุฒิภาวะจะก่อให้เกิดความพร้อมของร่างกาย ที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมใหม่ และเป็นตัวกำหนดพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กด้วย

กิเซลเชื่อในแรงขับซึ่งเกิดภายในมนุษย์เป็นไปโดยธรรมชาติ ไม่ต้องอาศัยแรงกระตุ้นจากภายนอก ประสบการณ์ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพัฒนาการ การที่เด็กในแต่ละวัยสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้นั้นเนื่องมาจากพัฒนาการทางด้านร่างกายพร้อมที่จะทำได้

ทฤษฎีของกิเซลได้วางมาตรฐานสำหรับการเจริญเติบโตตามช่วงอายุต่าง ๆ เขาจึงสร้างเกณฑ์มาตรฐานสำหรับวัดพฤติกรรม โดยสร้างจากการศึกษาระยะยาวแล้วทำเป็นตารางพัฒนาการใช้เป็นมาตรฐานวัดพฤติกรรมเด็กทั่วไป

กลุ่มพฤติกรรม 4 ด้านของกิเซล

กิเซลได้แบ่งพัฒนาการออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. **พฤติกรรมทางการเคลื่อนไหว (Motor Behavior)** ครอบคลุมถึงการบังคับอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายและความสัมพันธ์ทางการเคลื่อนไหวทั้งหมด
2. **พฤติกรรมทางการปรับตัว (Adaptive Behavior)**
ครอบคลุมทางด้านความเชื่อมโยงของการใช้มือและสายตาในการถือวัตถุ การเข้าถึงวัตถุ การแก้ปัญหาในทางปฏิบัติ การสำรวจ และการจัดทำต่อวัตถุ
3. **พฤติกรรมทางด้านภาษา (Language Behavior)** ครอบคลุมทางการติดต่อสื่อสาร เช่น การแสดงออกทางด้านใบหน้า การใช้อวัยวะต่าง ๆ การลากเสียง การใช้ภาษาพูด รวมทั้งความเข้าใจจากการสื่อสารของคนอื่น
4. **พฤติกรรมทางด้านสังคม-ตัวบุคคล (Personal-Social Behavior)**
ครอบคลุมถึงการตอบสนองของเด็กต่อบุคคลอื่นในด้านวัฒนธรรมทางสังคม เช่น การเลี้ยงดู การฝึกการขับถ่าย การตอบสนองต่อการฝึกหัดในสังคม เช่น การเล่น การยิ้ม การตอบสนองต่อวัตถุบางอย่าง เช่น กระเจ๊กนา เป็นต้น

ทฤษฎีพัฒนาการของเพียเจต์ (Piaget's Theory)

ฌอง เพียเจต์ (Jean Piaget) เป็นศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

ได้รับปริญญาเอกทางสัตววิทยา ในปี ค.ศ. 1918 แต่กลับมาสนใจศึกษาทางจิตวิทยา

เป็นผู้สร้างทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา

และเน้นว่าระดับสติปัญญาและความคิดริเริ่มพัฒนาการจากการปะทะอย่างต่อเนื่องระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อม

การปะทะ (Interaction) หมายถึง กระบวนการปรับตัวของอินทรีย์กับสิ่งแวดล้อมภายนอก

ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา เพื่อจะก่อให้เกิดความสมดุลกับธรรมชาติ

การปะทะและการปรับปรุงจะต้องประกอบด้วย:

1. การดูดซึม (Assimilation)

หมายถึง การรับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเพื่อเป็นประสบการณ์ของตน ซึ่งการรับรู้จะได้ผลเพียงใด

ย่อมขึ้นกับความสามารถในการรับรู้ ได้แก่ ประสบการณ์ต่าง ๆ

2. การปรับขยาย (Accommodation)

เป็นกระบวนการรวบรวมแยกแยะสิ่งแวดล้อม

เพื่อเปลี่ยนแปลงความคิดและเข้าใจสิ่งแวดล้อมให้ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากขึ้น

โดยการนำประสบการณ์เดิมเข้าไปสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่ได้รับ จนกระทั่งเกิดความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น

3. ความสมดุล (Equilibration)

ในการที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์ (interaction) กับสิ่งใดก็ตามในครั้งแรก

เด็กจะพยายามทำความเข้าใจประสบการณ์ใหม่ด้วยการใช้ความคิดเก่าหรือประสบการณ์เดิม (Assimilation)

แต่เมื่อปรากฏว่าไม่ประสบความสำเร็จ เด็กจะต้องเปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ (Accommodation) จนกระทั่งในที่สุด

เด็กสามารถผสมผสานความคิดใหม่นั้นให้กลมกลืนเข้ากับความคิดเก่า สภาพการณ์เช่นนี้ก่อให้เกิด **ความสมดุล**

(Equilibration) ซึ่งทำให้คนสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้

ขั้นของพัฒนาการทางสติปัญญา (Stages of Cognitive Development)

เพียเจต์แบ่งพัฒนาการทางสติปัญญาออกเป็น 4 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นประสาทรับรู้และการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Stage)

(แรกเกิด - 2 ปี) เด็กจะเรียนรู้สิ่งแวดล้อมโดยการรับรู้ (Senses) และการเคลื่อนไหว (Motor actions)

เป็นจุดเริ่มต้นในการรวบรวมประสบการณ์เพื่อช่วยในการคิด ระยะนี้จะเริ่มเข้าใจว่าวัตถุยังคงมีอยู่แม้จะมองไม่เห็น (Object Permanence) และเริ่มใช้สัญลักษณ์เบื้องต้น

2. ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (Preoperational Stage)

(2 - 7 ปี) เป็นขั้นของความคิดซึ่งเป็นผลมาจากการรับรู้และการเคลื่อนไหว โดยจะเข้าใจสัญลักษณ์ที่มาแทนวัตถุจริงได้ดีขึ้น (Symbolic Thought) เข้าใจในสิ่งซับซ้อนได้บ้าง แต่ยังขาดประสบการณ์ในทางความคิดและมักยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentrism) เป็นเหตุให้เรื่องที่เกิดผิดพลาดได้

3. ขั้นปฏิบัติการคิดเชิงรูปธรรม (Concrete Operational Stage)

(7 - 11 ปี) ขั้นนี้เด็กจะเข้าใจ **ความคงที่ (Conservation)** ของปริมาณ ขนาด น้ำหนัก โดยไม่คำนึงถึงสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป เช่น สามารถเปรียบเทียบปริมาณของน้ำได้ถูกต้อง ไม่ว่าจะอยู่ในภาชนะลักษณะใด สามารถคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมได้

4. ขั้นปฏิบัติการคิดเชิงนามธรรม (Formal Operational Stage)

(12 ปี ขึ้นไป) เด็กจะมีอิสระในทางความคิด สามารถคิดเรื่องที่เป็น **นามธรรม (Abstract concepts)** ใช้วิธีคิดแบบอนุมาน (Deductive reasoning) และสามารถคิดแบบตั้งสมมติฐานและคิดหาทางพิสูจน์ได้ เป็นพัฒนาการทางความคิดขั้นสูงสุด

ขั้นของพัฒนาการทางสังคม (Stages of Social Development)

เพียเจต์แบ่งพัฒนาการทางสังคมออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1. ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentrism)

(วัยทารกและวัยเด็กตอนต้น) เป็นระยะที่ยึดว่าตนมีความสำคัญที่สุด มักจะพูดเรื่องของตนเอง โดยไม่รู้ว่าผู้อื่นจะเข้าใจหรือไม่ วงสังคมในระยะนี้จะแคบแค่ว่าความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบุคคลในครอบครัว

2. พยายามเข้าสังคม (Socialization)

(อายุ 6 - 12 ปี) เป็นระยะที่เริ่มเข้าใจว่าการอยู่ร่วมกันจำเป็นต้องมีการติดต่อและพึ่งพาอาศัยกัน ลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง โลกของเด็กขยายไปสู่เพื่อนฝูง ครู และบุคคลอื่น ๆ ที่เด็กมีโอกาสใกล้ชิด เป็นระยะสำคัญที่จะเป็นเครื่องชี้บอกถึงอนาคตทางสังคม

3. เกิดการยอมรับและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Mutual Respect & Interaction)

(วัยรุ่นถึงวัยผู้ใหญ่) เป็นระยะพัฒนาขั้นสูงสุดทางสังคม รู้จักยอมรับนับถือผู้อื่น ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
แทนการยึดความคิดของตนเองเป็นเกณฑ์ การเปลี่ยนแปลงระยะนี้เริ่มตั้งแต่วัยรุ่นจนถึงวัยผู้ใหญ่
ระยะนี้มีปฏิสัมพันธ์ทั้งกับเพศเดียวกันและต่างเพศ รวมทั้งต้องการที่จะร่วมกิจกรรมกับหมู่คณะ

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg's Theory of Moral Development)

ลอว์เรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) นักจิตวิทยาชาวสหรัฐอเมริกา

เชื่อว่าพัฒนาการทางสติปัญญาเป็นรากฐานของพัฒนาการทางจริยธรรม

เขาจึงขยายทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจตให้กว้างขวางและละเอียดลออยิ่งขึ้น

เขาได้ทำการวิเคราะห์เหตุผลเชิงจริยธรรม และวัดระดับการพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลในหลายสังคมและวัฒนธรรม
แล้วสรุปว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ทั่วโลกแบ่งออกเป็น 6 ขั้น โดยที่ขั้นต่ำจะพบมากในเด็กทั่วโลก
ส่วนขั้นสูงสุดจะพบแต่ในผู้ใหญ่บางคนในบางวัฒนธรรมเท่านั้น

พัฒนาการทางจริยธรรมจะเป็นไปตามลำดับขั้น จากขั้นที่หนึ่งไปจนถึงขั้นที่หก โดยไม่มีการข้ามขั้น

เพราะการใช้เหตุผลในขั้นสูงขึ้นไปจะเกิดขึ้นได้ด้วยการมีความสามารถในการใช้เหตุผลในขั้นที่อยู่ต่ำกว่าเสียก่อน

มนุษย์ทุกคนไม่จำเป็นต้องพัฒนาทางจริยธรรมไปถึงขั้นสุดท้าย อาจจะหยุดชะงักที่ขั้นใดขั้นหนึ่งก็ได้

โคลเบอร์กพบว่าผู้ใหญ่ส่วนมากจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมถึงขั้นที่ 4 เท่านั้น

และบางครั้งบุคคลก็อาจจะย้อนกลับมาใช้ขั้นต่ำ ๆ ก็ได้เพราะอารมณ์ของคนเราไม่แน่นอน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน
และจรรยา สุวรรณทัต, 2520: 14)

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กได้แบ่งออกเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับแยกออกเป็น 2 ขั้น (Stage)

ตามลักษณะการให้เหตุผลทางจริยธรรม ดังนี้

ระดับที่ 1: ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Preconventional Level)

เป็นระดับที่ต่ำสุดของการมีจริยธรรม จริยธรรมในระดับนี้ของเด็กจะถูกควบคุมด้วยรางวัลและการลงโทษ

และการตัดสินใจจริยธรรมจะมาจากเกณฑ์ภายนอก โดยเฉพาะจากพ่อแม่

ในระดับนี้เด็กจะตัดสินใจจริยธรรมโดยใช้ผลที่ตนได้รับเป็นเกณฑ์ คือ ถ้าเขาถูกลงโทษเขาจะคิดว่าเขาทำไม่ดี

ถ้าได้รับรางวัลก็แสดงว่าเขาทำดี เด็กที่อายุต่ำกว่า 10 ปีโดยทั่วไปจะมีจริยธรรมอยู่ในระดับนี้ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1: การหลีกเลี่ยงการลงโทษ (Obedience and Punishment Orientation)

เป็นหลักหรือเหตุผลของการกระทำ ซึ่งเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 7 ขวบใช้มาก เขาจะมีพฤติกรรมต่าง ๆ

ในลักษณะมุ่งที่จะหลบหลีกไม่让自己ต้องถูกลงโทษ เพราะกลัวว่าตนเองจะเจ็บหรือลำบาก

เด็กจะยอมทำตามคำสั่งหรือกฎเกณฑ์ของผู้ใหญ่ เพราะไม่ต้องการให้ตนถูกลงโทษมากกว่าอย่างอื่น เช่น

ยอมแปรงฟันหลังอาหารเพราะกลัวพ่อดุ หรือไม่หยิบขนมกินก่อนได้รับอนุญาตเพราะกลัวแม่ตี

ขั้นที่ 2: การแสวงหารางวัล (Instrumental Purpose and Exchange)

ผู้ที่มีจริยธรรมในขั้นนี้โดยทั่วไปจะมีอายุระหว่าง 7 – 10 ปี

การแสดงพฤติกรรมทางจริยธรรมมีสาเหตุมาจากการต้องการได้ประโยชน์

โดยเลือกกระทำพฤติกรรมในส่วนที่จะนำความพอใจ ความสุข หรือประโยชน์มาสู่ตน เริ่มพยายามทำเพื่อต้องการรางวัล

และรู้จักการแลกเปลี่ยนกันแบบเด็ก ๆ คือ เมื่อเขาทำอะไรให้ฉัน ฉันก็ควรทำอะไรตอบแทนเขาบ้าง

โดยเฉพาะสิ่งที่ทำนั้นก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองหรือได้รับรางวัล ในขั้นนี้บุคคลยังยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric)

การจูงใจให้เด็กในวัยนี้กระทำความดีจึงควรจะใช้วิธีให้สัญญาว่าจะให้รางวัลหรือชมเชยมากกว่าการขู่ลงโทษ

เด็กที่มีจริยธรรมอยู่ในขั้นนี้จะมีแรงจูงใจที่จะกระทำสิ่งที่เป็นผลดีแก่ตน เช่น

เด็กหญิงจะช่วยบิดารดน้ำต้นไม้เพื่อจะได้รับคำชมเชย เด็กชายจะถอดรองเท้าไม่ย่ำดินเป็นโคลนเข้าบ้าน

เพื่อมารดาจะได้พอใจและหาขนมอร่อย ๆ ไว้ให้เขากินเป็นรางวัล

ระดับที่ 2: ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level)

เป็นระดับจริยธรรมที่สูงขึ้นมาจากระดับแรก ผู้ที่มีจริยธรรมในระดับนี้มีอายุโดยประมาณตั้งแต่ 10 – 16 ปี

จริยธรรมในระดับนี้จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่ม ของสังคม เขาจะเข้าใจกฎเกณฑ์ได้ดีขึ้น

และเริ่มเปลี่ยนจากการยึดตนเองเป็นหลัก (Egocentric) มายึดเกณฑ์ของสังคมเป็นหลัก

แต่ก็ต้องอาศัยการควบคุมจากภายนอกในการที่จะทำความดีละเว้นความชั่ว

แต่รู้จักแสดงบทบาทตามที่สังคมกำหนดได้และรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราได้แล้ว รู้จักเคารพกฎและให้ความสำคัญแก่กลุ่ม

ถ้าควบคุมความประพฤติอย่างรัดกุมเขาก็จะไม่คิดโกง จริยธรรมในระดับนี้แบ่งได้เป็น 2 ขั้นต่อจากระดับแรก ดังนี้

ขั้นที่ 3: การทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (Good Boy-Good Girl Orientation)

ผู้ที่มีจริยธรรมในขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 10 – 13 ปี เขาจะคาดหวังว่าสิ่งที่เขาทำไปนั้นคนอื่นจะต้องเห็นว่าดี

หรือคิดว่าคนอื่นเขาว่าดีหรือถูกต้อง เขาจึงจะทำพฤติกรรมนั้น บุคคลที่มีจริยธรรมในขั้นนี้มีลักษณะไม่เป็นตัวของตัวเอง

ชอบคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อน เพื่อให้เป็นที่ชอบพอของเพื่อน

ถ้าอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีเขาก็จะเป็นผู้มีจริยธรรมที่ดีได้

ขั้นที่ 4: การทำตามหน้าที่และกฎหมาย (Law and Order Orientation)

ผู้ที่จะมีจริยธรรมในขั้นนี้ได้จะมีอายุประมาณ 13 - 16 ปี บุคคลที่มีจริยธรรมในขั้นนี้จะรู้ถึงบทบาทและหน้าที่ของตน

และสามารถทำตามหน้าที่ของตนตามกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด เขาจะเคารพกฎเกณฑ์ของกลุ่ม เคารพกฎหมาย

บุคคลที่มีจริยธรรมในขั้นนี้ถือว่ามีความจริยธรรมที่ดีพอควร ถ้าคนส่วนใหญ่ในสังคมใดมีจริยธรรมถึงขั้นนี้แล้ว

สังคมนั้นก็สงบสุขและร่มเย็น

เด็กวัยรุ่นในขั้นนี้จะตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเองในกลุ่มต่าง ๆ และมีศรัทธาต่อกฎเกณฑ์ของกลุ่มมากพอสมควร ฉะนั้นจึงจำเป็นที่ผู้ที่เป็นพ่อแม่ ครู ผู้ปกครองจะได้ดูแลแนะนำให้เด็กวัยรุ่นของตนได้เข้ากลุ่มที่ดี เพื่อเด็กจะได้ทำตามกฎเกณฑ์ที่ดีที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ระดับที่ 3: ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Postconventional Level)

เป็นระดับจริยธรรมสูงสุด โดยทั่วไปผู้ที่มีจริยธรรมขั้นนี้ได้จะมีอายุประมาณ 16 ปีขึ้นไป คือ มีความสามารถทางความคิด การตัดสินใจเป็นผู้ใหญ่ได้โดยสมบูรณ์ การตัดสินใจคุณธรรมจริยธรรมต่าง ๆ จะมาจาก **เหตุผลภายใน (Internal reasoning)** โดยใช้มาตรฐานของสังคมเป็นเกณฑ์ของพฤติกรรม มากกว่าจะใช้การคิดสำนึกของตนหรือความต้องการของงานเป็นหลักในการตัดสินใจ

บุคคลในระดับนี้จึงมีหลักประจำใจและปฏิบัติไปตามอุดมคติของตน

ซึ่งถือเป็นจริยธรรมขั้นสูงสุดที่จะปรากฏได้ในบุคคลที่เป็นผู้ใหญ่อย่างสมบูรณ์

(หมายถึงเป็นผู้ใหญ่ที่มีระดับความคิดสูงและจริยธรรมสูง มิใช่เป็นผู้ใหญ่ที่สูงแต่อย่างเดียว) จริยธรรมในระดับนี้แบ่งเป็น 2 ขั้นเช่นกัน คือ

ขั้นที่ 5: การทำตามสัญญาและสิทธิส่วนบุคคล (Social Contract and Individual Rights)

ผู้ที่มีจริยธรรมในขั้นนี้จะมีลักษณะมีเหตุผล มีหลักการมากกว่าการใช้อารมณ์ ถือความสำคัญของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน นับถือสิทธิและให้ความเสมอภาค ความยุติธรรมแก่ผู้อื่น จะไม่ทำพฤติกรรมให้ขัดต่อสิทธิของผู้อื่น

สามารถควบคุมบังคับจิตใจของตนเองมิให้หลงใหลไปกับสิ่งชั่วร้ายได้ คือ ถือคำมั่นสัญญาและปณิธานของตน

ไม่หวั่นไหวไปกับสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ มีความเคารพตนเองและต้องการให้ผู้อื่นเคารพตนด้วย ผู้ที่มีจริยธรรมในขั้นนี้ได้จะมีอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป บางคนเรียกผู้ที่มีจริยธรรมในขั้นนี้ว่า “**ผู้มีธรรม (ความรับผิดชอบ) อยู่ในหัวใจ**” (Ethics of responsibility)

ขั้นที่ 6: การยึดมั่นในอุดมคติสากล (Universal Principles)

ผู้ที่มีจริยธรรมในขั้นนี้ถือว่าเป็นผู้ใหญ่โดยสมบูรณ์ เป็นจริยธรรมขั้นสูงสุด มีการยึดมั่น จริยธรรมอยู่เหนือกฎเกณฑ์ใด ๆ ทั้งปวง สามารถและกล้าทำลายสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อสิ่งที่ดีกว่าได้ จะไม่ยอมทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องอย่างแน่นอน

มักจะทำพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อจุดมุ่งหมายในอันปลายอันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่ มีความเสียสละและยุติธรรมอย่างยิ่ง

แม้ชีวิตก็อาจสละได้เพื่ออุดมคตินั้น ๆ นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมประจำใจอย่างสมบูรณ์และถูกต้อง มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดีสูง

เช่น มี **ทริโอตตบปะ** คือ ความละเอียดถี่ถ้วนในการกระทำ แม้เพียงแต่คิดเท่านั้นก็จะละเอียดถี่ถ้วนแล้ว

และความเกรงกลัวต่อบาป เพราะมีความเชื่อในหลักสากลว่า ความเลวนั้นถ้าบุคคลกระทำแล้ว

แม้จะรอดพ้นไม่ถูกผู้ใดลงโทษ แต่โทษที่ได้รับนั้นก็คือ ผู้กระทำความเลวนั้นจะมีจิตใจต่ำลง

ตารางสรุปขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ระดับของจริยธรรม (Levels of Morality)	ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Stages of Moral Reasoning)
ระดับที่ 1: ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Preconventional Level) (อายุ 2 - 10 ปี)	ขั้นที่ 1: หลักการหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ (อายุ 2 - 7 ปี)
	ขั้นที่ 2: หลักการแสวงหารางวัล (อายุ 7 - 10 ปี)
ระดับที่ 2: ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level) (อายุ 10 - 16 ปี)	ขั้นที่ 3: หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นว่าดี (อายุ 10 - 13 ปี)
	ขั้นที่ 4: หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม (อายุ 13 - 16 ปี)
ระดับที่ 3: ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Postconventional Level) (อายุ 16 ปีขึ้นไป)	ขั้นที่ 5: หลักการทำตามค่านิยมสัญญา (อายุ 16 ปีขึ้นไป)
	ขั้นที่ 6: หลักการอุดมคติสากล (ผู้ใหญ่สมบูรณ์)

ทฤษฎีพัฒนาการของบรูเนอร์ (Bruner's Theory)

เจอโรม บรูเนอร์ (Jerome Bruner) เป็นศาสตราจารย์ทางจิตวิทยาที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด

ทฤษฎีของเขามีส่วนคล้ายกับทฤษฎีของเพียเจต์อยู่มาก จะต่างกันก็คือ บรูเนอร์เน้นความสัมพันธ์ระหว่าง **วัฒนธรรม (สิ่งแวดล้อม)** กับพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งเพียเจต์ไม่เอ่ยถึง

บรูเนอร์เชื่อว่ามนุษย์สามารถใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องขยายความสามารถของตนให้มากยิ่งขึ้น
ซึ่งทำให้นุรุษหลังมีความรู้ความก้าวหน้ายิ่งกว่าคนรุ่นแรกขึ้นไปเป็นลำดับ

เป็นเหตุให้มนุษย์ก้าวจากสมัยหินมาสู่สมัยวิทยาศาสตร์ที่มีเทคโนโลยีก้าวหน้าในเวลาไม่นาน

เมื่อเปรียบเทียบกับอายุของมนุษย์ซึ่งเกิดมาในโลกนี้หลาย ๆ พันปี

บรูเนอร์สนใจในพฤติกรรมของเด็กตั้งแต่วัยทารก ปรากฏการณ์ที่ค้นพบคือ ทารกเรียนรู้โลกรอบ ๆ ตน นับแต่แรกเกิด
เขาทดลองกับวัตถุในระดับสายตาของเด็ก เมื่อเขาค่อย ๆ เคลื่อนวัตถุ ดวงตาของเด็กทารกจะเคลื่อนตามวัตถุที่ตนจับจ้อง
แม้แต่การเคลื่อนไหวของมือข้างหนึ่งไปประสานงานกับมืออีกข้างหนึ่งเพื่อจับสิ่งของเอาไว้

จากการศึกษาและสังเกตอย่างใกล้ชิด เขาสรุปได้ว่า

กว่าการประสานงานระหว่างตากับมือจะเป็นไปอย่างคล่องแคล่วก็ต้องกินเวลาเรียนรู้อย่างน้อย 2 ปี ระยะเวลาการเรียนรู้นี้เอง
ก่อให้เกิดกระบวนการที่ทำให้มนุษย์ก้าวหน้ากว่าบรรพบุรุษ ทำให้มีการศึกษาค้นคว้ามากขึ้น

ในขณะเดียวกันมีการศึกษาพฤติกรรมของเด็กที่ไม่ได้เติบโตขึ้นมาในสังคมมนุษย์ เช่น เด็กที่พลัดเข้าไปในฝูงสัตว์

ปรากฏว่าเด็กประเภทนี้ไม่รู้จักใช้มือในการหยิบวัตถุอย่างถูกต้อง

ใช้วิธีการตะปบสิ่งของกับใช้มือในการวิ่งและเดินเป็นส่วนใหญ่

นอกจากนี้ยังไม่รู้จักใช้มือในการหยิบจับภาชนะหรืออาหารอย่างถูกต้อง แต่ใช้วิธีปากกัดหรือลิ้นเลียเท่านั้น

ซึ่งแสดงว่าการเรียนรู้ต้องอาศัยพื้นฐานทางร่างกายและวัฒนธรรมในการเจริญเติบโตและการอบรมเลี้ยงดู

แนวคิดเกี่ยวกับหลักการสอน 4 ประการ (Four Principles of Instruction)

บรูเนอร์ได้เสนอหลักการที่เกี่ยวกับการสอนไว้ 4 ประการ

1. หลักการเกี่ยวกับโครงสร้างของความรู้ (Structure of Knowledge)

บรูเนอร์เน้นว่าการจัดแจงเรียบเรียงเนื้อหาหรือโครงสร้างของความรู้เป็นสิ่งจำเป็นมากที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้หรือประสบการณ์เดิมกับความรู้หรือประสบการณ์ใหม่ ๆ

ครูจะต้องหาวิธีการสอนที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึงโครงสร้างพื้นฐานหรือการจัดแจงเรียบเรียงความรู้ต่าง ๆ ให้อยู่ในรูปที่มีความสัมพันธ์กัน และให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาให้มากที่สุด

2. หลักการเรียนรู้เกี่ยวกับแรงจูงใจ (Motivation)

บรูเนอร์เชื่อว่ากิจกรรมทางการใช้สติปัญญาจะประสบผลสำเร็จอย่างเต็มที่ก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีความพอใจหรือมีแรงจูงใจเท่านั้น บรูเนอร์ให้ความเห็นว่า ธรรมชาติของเด็กมีความอยากรู้อยากเห็นอยู่แล้ว

ครูจะหาวิธีการให้เด็กสนใจต่อการเรียนรู้ด้วยการสร้างแรงจูงใจภายในให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก

3. หลักการเกี่ยวกับความพร้อม (Readiness) บรูเนอร์เน้นว่า การที่คนจะเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น

ผู้สอนจะต้องจัดรูปแบบของกิจกรรม ทักษะ และฝึกหัดให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความเจริญงอกงามทางสติปัญญาของเด็ก

เด็กจึงมีแรงจูงใจและความพร้อมที่จะเรียนรู้

4. หลักการเกี่ยวกับการคิดแบบหยั่งรู้ (Intuitive Thinking)

บรูเนอร์เชื่อว่าการเรียนของเด็กโดยใช้การคิดแบบหยั่งรู้ (Intuition) มีความสำคัญ

เพราะเป็นเทคนิคการหาเหตุผลของสติปัญญา

อาจเป็นการคาดคะเนหรือการเดาอย่างมีหลักวิชาซึ่งอาจจะเป็นข้อสรุปที่สมเหตุสมผลหรือไม่ก็ได้

บรูเนอร์เน้นว่าการคิดแบบนี้เป็นการคิดที่นำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์

ขั้นของพัฒนาการทางสติปัญญา 3 ขั้น (Three Modes of Representation)

บรูเนอร์แบ่งพัฒนาการทางสติปัญญาและการคิดออกเป็น 3 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นการกระทำ (Enactive Mode)

เป็นขั้นที่เด็กจะเรียนรู้จากการกระทำ การเรียนรู้จะผ่านทางการแสดงออก การเลียนแบบ หรือการลงมือกระทำกับวัตถุ

2. ขั้นจินตภาพ (Iconic Mode)

เป็นขั้นที่เด็กจะเรียนรู้เกี่ยวกับความคิดรวบยอด กฎ และหลักการ การเรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับความจริงมากขึ้น

เขาจะเกิดความคิดจากการรับรู้เป็นส่วนใหญ่ อาจมีจินตนาการบ้าง แต่ยังไม่สามารถคิดได้ลึกซึ้งนัก

3. ขั้นสัญลักษณ์ (Symbolic Mode)

เป็นขั้นที่เด็กเรียนรู้ความสัมพันธ์ของสิ่งของ สามารถเกิดความคิดรวบยอดในสิ่งต่าง ๆ ที่จับต้องได้มากขึ้น
สามารถเข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่งของต่าง ๆ ได้
เป็นขั้นที่ใกล้เคียงกับพัฒนาการขั้นปฏิบัติการคิดด้วยรูปธรรมและปฏิบัติการคิดด้วยนามธรรมของเพียเจต์

ภาษา ความคิด และการจัดประเภท (Language, Thought, and Categorization)

เนื่องจากผลการศึกษาของบรูเนอร์

เขาสรุปว่าสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมจะเป็นสิ่งสำคัญในการเร่งความเจริญงอกงามทางสติปัญญา
ซึ่งในการศึกษาของเขาได้เน้นให้เห็นถึงบทบาทของการสอนในโรงเรียน ภาษา และองค์ประกอบอื่น ๆ
ซึ่งมีอิทธิพลต่อความงอกงามทางสติปัญญาและการคิด

สำหรับเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและการคิดของสมองนั้น

ยังเป็นเรื่องที่ขัดแย้งกันของนักวิชาการที่ทำการศึกษารื่องนี้อยู่และยังไม่สามารถตกลงกันได้

จึงเกิดเป็นแนวคิดที่แตกต่างกันอยู่ 2 ฝ่าย คือ

- ฝ่ายแรก (บรูเนอร์สนับสนุน) เชื่อว่าการคิดกับภาษา (พูด) เป็นสิ่งเดียวกัน ผู้ที่คิดเก่งย่อมใช้ภาษาได้เก่ง หรือผู้ที่ใช้ภาษาได้ดีย่อมมีความสามารถในการคิดสูง
- ฝ่ายที่สอง (เพียเจต์สนับสนุน) มีความคิดตรงกันข้าม กลุ่มนี้เชื่อว่าการคิดเกิดขึ้นเป็นอิสระจากภาษา ภาษาเป็นเพียงพาหนะที่จะนำการคิดที่เกิดขึ้นให้สมบูรณ์แล้วจึงแสดงออกมา

นอกจากนี้ บรูเนอร์ยังถือว่าการเรียนรู้ของบุคคลจะมีประสิทธิภาพเพียงใด

ขึ้นอยู่กับกิจกรรมทางสมองในความสามารถสร้างความคิดรวบยอดหรือ การจัดประเภท (Categorization)

ในสิ่งที่เรียนรู้ได้เพียงใด ซึ่งบรูเนอร์ให้ความเห็นว่ามนุษย์มีความสามารถอย่างน่าอัศจรรย์ในการแยกแยะสิ่งต่าง ๆ

หรือสามารถจัดสิ่งต่าง ๆ เข้าพวกกันได้อย่างดี เช่น สามารถรวมสีต่าง ๆ เข้าเป็นแนวเดียวกัน เรียกเป็นสีใหม่

หรือแยกคนออกเป็นชั้นสังคมจากบุคลิกภาพที่คล้ายกัน การนับถือศาสนา เชื้อชาติ ขนาด อายุ ฯลฯ

ถ้ามนุษย์ไม่มีความสามารถที่จะจัดสิ่งต่าง ๆ เข้าพวกได้แล้ว มนุษย์ก็อาจไม่เกิดความคิดหรือการเรียนรู้ขึ้นได้

คุณลักษณะของผู้เรียนระดับอนุบาล (อายุ 2-6 ปี)

ผู้เรียนระดับอนุบาลศึกษา หรือที่เรียกว่า วัยเด็กตอนต้น (Early Childhood) หรือ วัยก่อนเข้าโรงเรียน (Preschool Age)

คือเด็กที่มีอายุระหว่าง 2-6 ปี ลักษณะที่สำคัญของพัฒนาการในวัยนี้คือ

เด็กมีความสามารถในการที่จะช่วยเหลือตนเองได้ดีมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมดูแลความสะอาดของร่างกาย การแต่งกาย และสภาพความเป็นอยู่ทั่วไป

1. ลักษณะทั่วไป

ลักษณะทั่วไปที่สำคัญของเด็กระดับอนุบาลมีหลายประการ ดังนี้

1. เป็นช่วงเวลาของการเตรียมตัวเข้าสู่โรงเรียน: โรงเรียนในระดับนี้จะแตกต่างจากโรงเรียนทั่วไป เพราะเน้นให้เด็กเรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการปรับตัวเข้ากับสังคมที่แตกต่างจากบ้านซึ่งไม่ต้องมีกฎเกณฑ์ระเบียบ การเรียนจะเน้นการเล่นมากกว่าการเรียนเชิงวิชาการ
2. เป็นช่วงเวลาของการเตรียมตัวเข้ากลุ่มเพื่อน: เป็นช่วงเวลาที่สำคัญเพราะเด็กจะต้องเรียนรู้พื้นฐานต่าง ๆ ตามพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งจะช่วยให้เด็กสามารถจัดระบบในชีวิตของตนตามสังคมเพื่อให้ปรับตัวได้ง่ายต่อไปในอนาคต
3. เป็นช่วงเวลาของการสำรวจค้นคว้า: เด็กวัยนี้จะมีความสุขและความพอใจที่จะสำรวจสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ เขาจะสนใจว่าสิ่งที่เห็นคืออะไร และสนใจบุคคลและสิ่งรอบตัวว่ามีความรู้สึกเป็นอย่างไร
4. เป็นช่วงเวลาของการเกิดปัญหา: ในระยะนี้ เด็กจะมีลักษณะ **ไม่ยอมเชื่อฟัง** ขอบปฏิสันต์บ่อยครั้ง บางครั้งเด็กจะมีลักษณะอแง เจ้าอารมณ์ หรืออาจจะมีความหวาดกลัวและริษยามากขึ้น
5. เป็นช่วงเวลาของการต่อต้าน: ในช่วงนี้ เด็กจะต่อต้านความช่วยเหลือจากพ่อแม่และบุคคลอื่นที่มีอายุมากกว่า

2. พัฒนาการทางด้านร่างกาย

วัยนี้เด็กหญิงและเด็กชายจะมีพัฒนาการทางด้านความเจริญเติบโตของร่างกายคล้ายคลึงกัน

- **ความสูง:** จะเพิ่มขึ้นมาก โดยเฉลี่ยประมาณปีละ 3 นิ้ว
- **น้ำหนัก:** จะเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยปีละ 3-5 ปอนด์
- **สัดส่วนของใบหน้า:** มีลักษณะเล็ก ส่วนที่มองดูใหญ่คือ **อวัยวะส่วนคาง** เพราะขากรรไกรเป็นส่วนที่มีพัฒนาการเร็วกว่าส่วนอื่น ๆ
- **เส้นผม:** จะมีสีที่ชัดเจนยิ่งขึ้น
- **ฟัน:** อายุ 3-4 ปี **ฟันน้ำนม** ของเด็กจะเริ่มหลุด และ **ฟันถาวร** ขึ้นมาแทนที่ ซึ่งช่วยให้พัฒนาการด้านการพูดของเด็กดีขึ้นด้วย
- **รูปร่าง:** อายุ 4-5 ปี เด็กจะมีรูปร่างดีขึ้น หน้าท้องแบนราบ ออกกว้างขึ้น และเอวมองเห็นชัดเจนขึ้น
- **การใช้มือ:** เด็กสามารถใช้มือทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างคล่องแคล่ว เช่น สามารถป้อนอาหารและแต่งตัวเองได้ (เช่น หวีผม อาบน้ำ) ในตอนแรกอาจต้องมีผู้ช่วยเหลือบ้าง แต่ต่อไปจะทำได้เอง เด็กอายุ 3 ขวบสามารถใช้ค้อนตอกตะปูลงบนไม้ได้ ปั้นดินน้ำมันเป็นรูปต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้เด็กวัยนี้ยังชอบเล่นโยนและรับลูกบอล ซึ่งความสามารถจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ
- **การใช้ขา:** สามารถใช้ขาได้คล่องแคล่วขึ้น นอกจากเดินได้อย่างมั่นคงแล้ว เด็กจะสนใจกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องใช้ขา เช่น กระโดดสูง กระโดดไกล การวิ่ง การเล่นเกมที่ต้องใช้ทักษะการวิ่ง การปีนป่าย และการถีบจักรยานสามล้อสำหรับเด็ก เป็นต้น

3. พัฒนาการทางสติปัญญา

การที่เด็กจะสามารถสื่อสารติดต่อกับผู้อื่นได้ เด็กจะต้องมีความเข้าใจในสิ่งที่ตนเองพูดก่อน

โดยปกติเด็กจะมีความเข้าใจเกี่ยวกับคำต่าง ๆ ได้โดยการแสดงออกทางสีหน้าและลักษณะท่าทาง นอกจากนี้

ความเข้าใจของเด็กยังขึ้นอยู่กับ การฟัง ซึ่งจากการศึกษาพบว่า

เด็กที่มีระดับสติปัญญาสูงจะมีความตั้งใจในการฟังมากกว่าเด็กที่มีระดับสติปัญญาดำ

เด็กจะสามารถเรียนรู้และจดจำความหมายใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ในวัยนี้เด็กจะสามารถจำศัพท์ได้เพิ่มขึ้นรวดเร็ว รู้จักคำมากขึ้น

สามารถใช้ภาษาได้กว้างขวางขึ้น ในตอนแรก ๆ เด็กจะใช้ประโยคสั้น ๆ มีเพียง 3-4 คำ แต่เมื่ออายุประมาณ 4

ขวบจะสามารถพูดประโยคได้ยาวขึ้น พออายุ 5 ปี เด็กจะสามารถเรียกชื่อคำต่าง ๆ ได้โดยไม่มีการผิดพลาด

แต่ในเรื่องพัฒนาการทางภาษานี้ อาจจะมีพฤติกรรมที่ผิดปกติไปบ้างในระยะแรก ๆ ดังนี้

- **การพูดไม่ชัด:** เด็กเล็ก ๆ บางคนออกเสียงคำต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน แต่บางคนก็พูดไม่ชัด พ่อแม่ต้องให้โอกาสเด็กได้ฝึกพูดมาก ๆ คอยแก้ไขให้ และถ้าเด็กบางคนพูดไม่ชัดเกินอายุที่เหมาะสมแล้ว พ่อแม่ไม่ควรแสดงความรู้สึกให้เด็กเห็น จะต้องอดทนรอเพราะพัฒนาการของเด็กแต่ละคนไม่เหมือนกัน เด็กบางคนพูดชัดได้เร็ว บางคนพูดชัดได้ช้ากว่าคนอื่น
- **การพูดติดอ่าง:** คือการพูดซ้ำพยางค์ เด็กวัย 2-3 ขวบมักจะพูดซ้ำแบบติดอ่างเพราะเพิ่งหัดพูด พ่อแม่ไม่ควรวิตกกังวลจนเกินไป ต้องยอมรับข้อบกพร่องของเด็กและช่วยฝึกให้เด็กหัดพูดมาก ๆ ก็จะหายไปเอง ถ้าพ่อแม่เคร่งครัดจนเกินไป เด็กจะเกิดความวิตกกังวลและความเครียดยิ่งขึ้น ทำให้เป็นผลร้ายทางจิตใจแก่เด็กได้

4. พัฒนาการทางอารมณ์

เด็กวัยนี้มักเจ้าอารมณ์

อาจเนื่องมาจากความหงุดหงิดเพราะไม่ได้นอนกลางวันหรือกินอาหารไม่พอ กับความต้องการของร่างกายก็ได้ ทำให้โมโหง่าย

อิทธิพลอย่างไม่มีเหตุผล อย่างไรก็ตาม เด็กแต่ละคนมีอารมณ์ไม่เหมือนกัน เนื่องจากสุขภาพ สิ่งแวดล้อม

และการเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน อารมณ์ของเด็กแต่ละคนจะถูกควบคุมตามสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ได้รับมา

อารมณ์ต่าง ๆ เช่น ความกลัว ความตกใจ ความโกรธ ความรำคาญใจ และความคับข้องใจจะเพิ่มขึ้น

ซึ่งบุคคลใกล้ชิดจะมีส่วนต่ออารมณ์ของเด็ก ถ้าเด็กไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ก็จะมีผลต่อบุคลิกภาพเมื่อเติบโตขึ้น

สำหรับอารมณ์ที่ปรากฏชัดเจนในเด็กระดับอนุบาลศึกษา มีดังนี้

ความโกรธ

ความโกรธเป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งที่สุดและเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับวัยเด็กตอนต้น

ทั้งนี้เพราะเด็กจะต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ มากมายที่ก่อให้เกิดความโกรธ เช่น มีความขัดแย้งในการเล่นสิ่งของ การขบถ การแต่งกาย มีความสับสนในกิจกรรมต่าง ๆ หรือถูกขัดขวางมิให้ทำกิจกรรมในสิ่งที่ตนปรารถนา

- **การแสดงออก:** ลักษณะการแสดงออกซึ่งความโกรธของเด็กนั้นจะเป็นลักษณะ **ลงไม้ลงมือ** เช่น ร้องกรี๊ด กระแทกเท้า เตะ ขว้างสิ่งของ หรือทำร้ายตัวเอง (ดิงผม ตีหน้าอก)
- **พัฒนาการของความโกรธ:** เด็กวัย 3-4 ขวบจะมีการโกรธแบบลงไม้ลงมือ แต่เมื่ออายุ 4 ขวบขึ้นไป ความโกรธจะมีการแสดงออกโดยมุ่งตรงไปยังสิ่งที่ทำให้ตนโกรธ ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือสิ่งของก็ตาม

ความกลัว

วัยเด็กตอนต้นนี้ เด็กจะมีความรู้สึกกลัวต่อสิ่งต่าง ๆ มากกว่าวัยเด็กอ่อน

โดยเฉพาะเด็กที่มีระดับสติปัญญาดีจะสามารถจดจำเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดอันตรายได้ดี

ในระยะแรกเด็กจะกลัวในสิ่งที่ไม่มีความเสี่ยงมากกว่าสิ่งที่มีเหตุผล เมื่ออายุมากขึ้น

การตอบสนองต่อความกลัวก็จะมากขึ้นตามไปด้วย รูปแบบการสนองตอบคือการวิ่งหนี หลบซ่อน หรือพยายามหลีกเลี่ยง

- **สาเหตุ:** ความกลัวเกิดได้โดยการวางเงื่อนไข (เช่น ได้ยินเสียงน้ำกล้วทางวิทยุแล้วกลัวเสียงวิทยุอีก) การเลียนแบบ (เช่น เห็นแม่กลัวฟ้าร้อง เด็กก็จะกลัวตาม) และการจดจำประสบการณ์ที่น่าพอใจ
- **การลดลง:** ความกลัวจะลดลงได้เมื่อเด็กมีอายุมากขึ้น และมีความวิตกกังวลเกิดขึ้นมาแทนที่

ความอิจฉาริษยา

ความอิจฉาริษยาเป็นความโกรธที่พุ่งไปสู่บุคคล มักจะเกิดขึ้นเมื่อเด็กมีอายุ 2-5 ปี หรือเมื่อเด็กมีน้องใหม่

- **การแสดงออก:** การแสดงออกอาจจะเป็นไปโดยตรง เช่น ตีน้องเพราะริษยาน้อง หรืออาจเป็นการแสดงออกทางอ้อมโดยมี **พฤติกรรมถดถอย** กลับไปเป็นแบบวัยเด็กอีกครั้ง เช่น ดูดนิ้ว ปัสสาวะรดที่นอน ซุกซนผิดปกติ หรือแสดงอาการเจ็บป่วยทางร่างกาย

ความอยากรู้อยากเห็น

เด็กวัยนี้จะมีความอยากรู้อยากเห็นในทุกสิ่ง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของในบ้านเรือน ร้านค้า และอะไรก็ตามที่เด็กสามารถมองเห็นได้ด้วยเหตุนี้เอง วัยเด็กตอนต้นจึงจัดว่าเป็น **วัยเจ้าปัญหา (Questioning Age)** โดยที่เด็กจะมีการตั้งคำถามตั้งแต่ปีที่ 2-3 เรื่อยไปจนกระทั่งปีที่ 6

- **ความสำคัญ:** ถ้าเด็กได้รับคำอธิบายในคำถามจะทำให้เกิดความพอใจ แต่ถ้าไม่ได้รับคำอธิบาย ความอยากรู้อยากเห็นของเด็กจะลดลงไป เด็กที่ฉลาดและมีความมั่นคงทางอารมณ์จะมีแนวโน้มอยากรู้อยากเห็นมากกว่า

ความร่าเริง

วัยเด็กตอนต้นนี้เด็กจะมีความรู้สึกที่เป็นสุขเป็นอย่างมาก ซึ่งอาจอธิบายได้ในลักษณะความร่าเริง โดยทั่วไปเด็กวัยนี้จะมีความรู้สึกสนุกสนานมาก สาเหตุที่ทำให้เด็กรู้สึกเป็นสุขได้นั้นเนื่องมาจากร่างกายแข็งแรง สุขภาพดี หรือเกิดจากสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น การได้ยินเสียงดังขึ้นมาอย่างทันทีทันใด หรือการเลียนคำพูดของบุคคลอื่น นอกจากนั้นอาจเกิดขึ้นได้เมื่อมีบุคคลอื่นมาเล่นด้วย แม้แต่เป็นสัตว์เลี้ยงก็ตาม

- **การแสดงออก:** การตอบสนองที่แสดงว่าเด็กมีความร่าเริงคือ การยิ้ม การหัวเราะ การปรบมือ การกระโดดขึ้นลง การกอดรัดตัวหรือบุคคลที่ทำให้เด็กมีความสุข ซึ่งการแสดงออกนี้จะขึ้นอยู่กับความเข้มของสิ่งเร้าที่มากระตุ้น รวมถึงแรงกดดันทางสังคมอีกด้วย

ความรัก

วัยอนุบาลนี้ เด็กจะไม่เพียงแต่รักในบุคคลเท่านั้น แต่จะมีความรักต่อสัตว์หรือวัตถุที่เขาเล่นอยู่อีกด้วย เด็กวัยนี้จะแสดงความรักอย่างเปิดเผยเช่นเดียวกับอารมณ์อื่น ๆ เขาจะกอดจูบลูบคลำบุคคลหรือวัตถุที่เขารัก และอยากอยู่ใกล้ ๆ ตลอดเวลา

5. พัฒนาการทางสังคม

เด็กในวัยนี้จะเริ่มเบื่อหน่ายผู้ใหญ่ และจะพยายามเล่นกับเพื่อนในวัยเดียวกัน โดยจะเริ่มเล่นกันเป็นกลุ่มในช่วงอายุ 3-6 ปี การยอมรับจากเพื่อนจะกลายมามีความสำคัญมากกว่าที่ได้รับจากผู้ใหญ่ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้เด็กมีพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับของสังคมต่อไป ดังนั้น ช่วงอายุ 3-6 ปีจึงนับว่ามีความสำคัญสำหรับพัฒนาการทางสังคม เพราะจะเป็นการฝึกให้เด็กเข้าสังคมในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง บางคนอาจมีลักษณะเป็นผู้นำ แต่เด็กบางคนอาจมีลักษณะอิสระ ซึ่งลักษณะที่ปรากฏในวัยนี้จะมีผลต่อพัฒนาการทางสังคมในระยะต่อมาของชีวิต

ในวัยนี้จะมีพฤติกรรมทางสังคมเกิดขึ้นหลายอย่างที่สำคัญ ได้แก่

- **ความดื้อรั้น:** เป็นพฤติกรรมปกติกับเด็กอายุ 2-3 ปี และจะค่อย ๆ ทวีขึ้นในระหว่างอายุ 3-4 ปี ซึ่งเด็กแต่ละคนจะแสดงอาการดื้อรั้นในรูปแบบที่แตกต่างกัน บางคนแสดงออกด้วยการชอบทำอะไรตรงกันข้ามกับที่ต้องการให้ทำ บางคนแสดงออกด้วยการเงียบ ไม่ได้ตอบ แต่สำหรับเด็กที่มีการปรับตัวได้ดีจะเรียนรู้ที่จะโอนอ่อนและให้ความร่วมมือกับผู้อื่น
- **ความก้าวร้าว:** เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเมื่อเด็กมีความคับข้องใจ หรือถูกละเมิดอย่างรุนแรง เมื่ออายุ 4-5 ปี เด็กจะมีการแสดงความก้าวร้าวโดยทางวาจามากกว่าการแสดงออกทางร่างกาย
- **การทะเลาะวิวาท:** เด็กวัยนี้เป็นวัยของการทะเลาะวิวาท เพราะยังขาดประสบการณ์ในการเล่นกับเพื่อนอย่างดี เมื่อโกรธก็จะแย่งของเล่น หุบตี กัดกัน วัย 3 ขวบเป็นวัยที่ชอบทะเลาะกันมากที่สุด

หลังจากนั้นเมื่อเด็กอายุมากขึ้นก็จะมี การปรับตัวทางสังคม ทำให้การทะเลาะวิวาทลดน้อยลง อย่างไรก็ตาม การทะเลาะวิวาทก็นับว่ามีประโยชน์ เพราะเป็นวิธีการที่สอนให้เด็กรู้จักปฏิบัติและปรับตัวเพื่อที่จะอยู่ในสังคมต่อไป

- **การคบเพื่อน:** เพื่อนของเด็กวัยนี้ส่วนมากเป็นพี่น้องหรือผู้ใหญ่ในครอบครัว เป็นการคบแบบเพื่อนเล่นมากกว่าเพื่อนแท้ และมักจะเปลี่ยนเพื่อนเล่นเมื่อความสนใจในการเล่นเปลี่ยนไป ดังนั้นความสัมพันธ์ในการเล่นขณะที่อยู่ในครอบครัวจึงมีความสำคัญต่อบทบาทในการปรับตัวนอกบ้านของเด็ก

คุณลักษณะของผู้เรียนระดับประถมศึกษา (อายุ 6-10 ปี)

ผู้เรียนระดับประถมศึกษา หรือ วัยเด็กตอนกลาง คือเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไปจนถึง 10 ปี

เด็กในวัยนี้มีความพร้อมมากขึ้น และสนใจสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตนเองมากขึ้น

ต้องปรับตัวให้เข้ากับบุคคลในครอบครัวและเพื่อนเล่น

โรงเรียนจึงนับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในชีวิตที่ออกไปสู่สังคมนอกบ้าน เด็กจะเข้าใจภาษาและสามารถใช้คำใหม่ ๆ

ได้มากขึ้น พัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสังคมก็เติบโตขึ้น จึงต้องมีการปรับตัวมากขึ้น

1. พัฒนาการทางร่างกาย

เมื่ออายุครบ 6 ปีขึ้นไป อัตราการเจริญเติบโตจะช้าลง

- ร่างกายจะขยายทางส่วนสูงมากกว่าส่วนกว้าง แขนขายาวออก กล้ามเนื้อแขนขาทำงานประสานกันดีขึ้น
- รูปร่างเปลี่ยนแปลงเข้าลักษณะผู้ใหญ่มากขึ้น
- อวัยวะภายในและระบบการหมุนเวียนของโลหิตเจริญเติบโตเต็มที่ (ยกเว้นหัวใจที่ยังเจริญช้ากว่า)
- ฟันแท้ขึ้นแทนที่ฟันน้ำนม
- สมอมีน้ำหนักรวมเกือบเต็มที่
- อวัยวะเพศเติบโตช้า

รวมถึงกล้ามเนื้อตาหรือมือมีการพัฒนาการช้าและมีอัตราการเจริญเติบโตไม่เท่ากันในเด็กแต่ละคน

- วัยนี้มีพลังงานมากขึ้นจึงมักไม่ใคร่อยู่นิ่ง ชอบทำกิจกรรมอย่างรวดเร็ว ไม่ค่อยระมัดระวัง ทำให้ประสบอุบัติเหตุบ่อยครั้ง

2. พัฒนาการทางอารมณ์

ความต้องการของเด็กวัยนี้กว้างขวางมาก และเมื่อหาทางตอบสนองไม่ได้ ก็เกิดอารมณ์ดังเครียด

แต่ถ้าทำสำเร็จก็จะมีอารมณ์แจ่มใสเบิกบาน มีแรงจูงใจที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ ต่อไป เด็กวัยนี้มีความต้องการความรัก

ความอบอุ่น ความมั่นคงปลอดภัย และเอาใจใส่จากครูและเพื่อน

ในระยะแรก การแสวงหาการยอมรับอาจเป็นไปอย่างไม่นิ่มนวล เพราะยังควบคุมความรู้สึกไม่ได้ มักจะแสดงความเอาแต่ใจตัว ทะเลาะวิวาท ต้องการเป็นผู้ชนะ แต่ในระยะปีหลัง ๆ พอเด็กปรับตัวเข้ากับโรงเรียนได้ การเรียนดีขึ้น ก็จะมีทัศนคติที่ดีขึ้น รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่แสดงพฤติกรรมไม่ได้ออกมาทันที นั่นคือ เด็กสามารถ **ปรับตัว ปรับใจ** ได้แล้ว จึงเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นเหมาะสมยิ่งขึ้น

3. พัฒนาการทางสังคม

วัยเด็กตอนกลางนี้ แม้ว่าครอบครัวจะยังคงมีอิทธิพลต่อเด็กอยู่ แต่เด็กก็ออกมาพบกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น มีสังคมกว้างขวางขึ้น เพราะการอยู่ในโรงเรียนย่อมมีความสัมพันธ์กับบุคคลหลายวัยหลายประเภท เด็กจะมีความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้ดีเพียงไร ขึ้นอยู่กับการอบรมที่ได้จากที่บ้านเป็นสำคัญ ถ้าที่บ้านให้โอกาสเด็กได้เล่นกับเด็กอื่น ๆ และคอยแนะนำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ถูกต้องแล้ว เด็กก็จะสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้เป็นอย่างดี ไม่ขาดอายุเพื่อนหน้าใหม่ แต่ถ้าปล่อยให้เด็กว่าเหวและเล่นแต่กับเพื่อนสมมติอยู่เสมอ จะทำให้เด็กปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ยากเมื่อเข้าโรงเรียน เพราะเพื่อนเล่นสมมติไม่มีชีวิตจิตใจ ไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบที่จะสอนให้เด็กรู้ว่าตนควรจะทำอะไร

อย่างไรก็ตาม การสังคมของเด็กวัยนี้ก็ยังไม่กว้างขวางมากนัก แม้จะเริ่มเข้ากลุ่มเพื่อนบ้างแล้วก็ตาม แต่ก็ยังเป็นกลุ่มเพื่อนเด็ก ๆ ทั้งการเล่นก็ยังคงเป็นการเล่นที่ **ต่างคนต่างเล่น** เพียงแต่อยู่รวมกลุ่มเท่านั้น วิธีการเล่นก็เปลี่ยนอยู่เสมอ ส่วนมากมักเอาแต่ใจตัว ต้องการเอาชนะเพื่อน ต้องมีผู้ใหญ่คอยช่วยแนะนำอยู่ด้วย การเล่นจึงจะเป็นไปได้อย่างราบรื่น

เมื่อเจริญวัยขึ้น มีการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เพื่อนฝูงยอมรับได้ดีขึ้น รู้จักยอมรับฟังและทำตามความคิดเห็นของผู้อื่นได้ เด็กวัยนี้ยังเล่นรวมกันทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย และชอบเล่นกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวทั้งตัว เช่น วิ่งไล่จับกัน ต่อเมื่อเข้าวัยเด็กตอนปลายจะชอบ **เล่นเป็นทีม** และชอบกิจกรรมที่มีกฎเกณฑ์มากขึ้น ให้ความร่วมมือกับหมู่คณะดีขึ้น เพราะเป็นวัยรวมหมู่รวมพวก เด็กชอบเลียนแบบกัน และทำอะไรเหมือน ๆ กัน

4. พัฒนาการทางสติปัญญา

พัฒนาการทางสติปัญญา หมายถึง

ความสามารถที่จะทำกิจกรรมทางสมองให้บรรลุผลตามที่ตนต้องการได้ตามเป้าหมายที่วางไว้

คนที่มีเขาวงกตปัญญาสูงจะสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้

และรู้จักวางโครงการให้ตรงจุดประสงค์กับงานที่ตนทำอยู่ การที่จะช่วยให้เด็กสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ

ได้ดีเพียงใดนั้น ก็จะต้องจัดให้เด็กได้ทำกิจกรรมหลาย ๆ อย่างอยู่เสมอ

ซึ่งจะเป็นทางให้เกิดการเรียนรู้อันเป็นทางเพิ่มพูนความงอกงามทางปัญญา

5. องค์ประกอบที่ช่วยให้เกิดพัฒนาการทางสติปัญญา

สิ่งเร้า (Stimuli): สิ่งเร้าเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะกระตุ้นให้เด็กมีกิจกรรมต่าง ๆ หรือมีประสบการณ์ใหม่เพื่อการเรียนรู้ได้ ซึ่งได้แก่ ความสนใจ ความต้องการ ทักษะของบิดามารดาที่มีต่อเด็ก สิ่งเร้าต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้เด็กมีความพร้อมที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ และเข้าใจตัวเองได้ว่ามีความสามารถมากน้อยเพียงใดในการทำกิจกรรมนั้น ๆ

แรงจูงใจและความสนใจ

เด็กวัยนี้ช่วงความสนใจยังอยู่ในระยะสั้นและมีความสนใจในสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้น ความสนใจที่มีมากคือ สนใจในการเล่น โรงเรียนควรจะได้จัดให้มีการเล่นผสมผสานกับการเรียนให้เหมาะสม นอกจากนั้นยังสนใจสัตว์เลี้ยง, ภาพระบายสี, เพลง, และนิทาน

6. พัฒนาการทางสติปัญญา (ต่อ)

พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กในวัยนี้เกิดจากการที่เด็กได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ในโรงเรียน โดยเฉพาะจากการอ่านหนังสือประเภทต่าง ๆ การได้เห็นภาพยนตร์และโทรทัศน์ ทำให้รู้จักค้นคว้าและลงมือทำเอง สิ่งเหล่านี้เป็นมูลเหตุสำคัญทำให้เด็กสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้นเรื่อย ๆ

พัฒนาการทางปัญญาที่เห็นชัดคือ มี **จินตนาการสูงขึ้น** เพราะได้รากฐานจากการอ่าน และมี **ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์** ที่จะคิดทำและประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นงานอดิเรกและกิจกรรมในชั้นเรียน

เมื่ออ่านออกแล้วก็จะสนใจการอ่าน โดยชอบอ่านหนังสือนิทาน, นิยายเรื่องนางฟ้า, เรื่องการ์ตูน, การผจญภัย และเรื่องทางวิทยาศาสตร์ ผู้ใหญ่ไม่ควรเร่งเร้าให้เด็กสนใจในสิ่งที่ผู้ใหญ่พอใจมากเกินไป แต่ควรให้เด็กมีอิสระและตัดสินใจด้วยตนเอง

คุณลักษณะของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา

ผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาจะแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

- **มัธยมศึกษาตอนต้น:** อายุประมาณ 10–14 ปี
- **มัธยมศึกษาตอนปลาย:** อายุประมาณ 14–18 ปี

ในช่วงนี้ เด็กส่วนใหญ่จะยังคงสูงขึ้นและน้ำหนักเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ถ้าเด็กคนใดมีกระบวนการเจริญเติบโตเร็ว ก็จะเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นเร็ว

1. พัฒนาการทางร่างกาย (Physical Development)

วุฒิภาวะทางเพศ (Sexual Maturation)

- เด็กหญิง:
  - สะโพกขยายออก ทรวงอกจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น
  - มีขนขึ้นที่อวัยวะเพศและมีระดู (ประจำเดือน) ซึ่งขึ้นอยู่กับอัตราพัฒนาการของแต่ละบุคคล
- เด็กชาย:
  - กล้ามเนื้อใหญ่และกว้างขึ้น
  - มีขนตามแขนและหน้าแข้ง
  - เสียงเปลี่ยนเป็นเสียงห้าวเมื่ออายุประมาณ 14 ปี
  - เริ่มมีการหลั่งน้ำอสุจิในเวลาหลับ (ฝันเปียก)

การเจริญเติบโตทั่วไป (General Growth)

- ความสูงจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (Growth Spurt) และน้ำหนักจะเพิ่มตามไปด้วย
- ในช่วงอายุ 10–14 ปี:
  - ส่วนสูง:
    - เด็กชาย: อัตราการเพิ่มส่วนสูง 6–8 ซม./ปี
    - เด็กหญิง: อัตราการเพิ่มส่วนสูง 5–6 ซม./ปี
  - น้ำหนักตัว:
    - เด็กชาย: น้ำหนักตัวจะเพิ่ม 5–6 กก./ปี
    - เด็กหญิง: น้ำหนักตัวจะเพิ่ม 4–5 กก./ปี
  - กล้ามเนื้อ: น้ำหนักของกล้ามเนื้อในร่างกายมีค่าประมาณร้อยละ 40 ของน้ำหนักตัว โดยเด็กชายจะมีกล้ามเนื้อขนาดใหญ่และแข็งแรงกว่าเด็กหญิง

วัยนี้เป็นวัยที่มีสุขภาพดีที่สุดในชีวิต เพราะเด็กมีประสบการณ์การเรียนรู้และมีภูมิคุ้มกันโรคติดต่อได้ดีขึ้น มีความสนใจกีฬาที่ต้องใช้กำลังและความว่องไว ถ้าเด็กออกกำลังกายกลางแจ้งสม่ำเสมอ จะมีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง สมส่วน และคล่องแคล่ว เด็กวัยนี้ชอบการผจญภัยและการต่อสู้ จึงอาจประสบอุบัติเหตุบ่อยครั้ง แต่ก็ส่งผลดีให้เด็กมีความอดทนมากขึ้น

2. พัฒนาการทางอารมณ์

เด็กวัยนี้มีความกังวลใจเรื่องสุขภาพและความเป็นอยู่ของบุคคลในครอบครัวมากที่สุด นอกจากนี้ เด็กยังกลัวความผิดหวังในการเรียนและกลัวการเสียหน้าในหมู่เพื่อนฝูง

ความต้องการ (Needs)

เด็กวัยนี้มีความต้องการเพิ่มขึ้นจากวัยเด็กตอนกลางหลายอย่าง ดังนี้

1. ต้องการเล่นกีฬาที่ช่วยพัฒนาทักษะ
2. ต้องการอาหารที่มีคุณค่า
3. ต้องการพักผ่อนอย่างเพียงพอ
4. ต้องการคำแนะนำให้เข้าใจสถานะความเจริญเติบโตตามธรรมชาติ
5. ต้องการการยอมรับในความสามารถ และการได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม
6. ต้องการความรัก ความอบอุ่น และความยกย่องชมเชยจากผู้ใหญ่

7. ต้องการสถานที่ เครื่องมือ เครื่องใช้

และหนังสือที่ช่วยให้เกิดความคิดในการทำกิจกรรมริเริ่มสร้างสรรค์หรือใช้กำลังเคลื่อนไหว โดยที่ผู้ใหญ่ไม่บังคับ

3. พัฒนาการทางสังคม

ในวัยนี้ เด็กหญิงและเด็กชายเล่นด้วยกันน้อยลง แต่ก็มีความสนใจซึ่งกันและกัน และมีความสัมพันธ์ระหว่างเพศเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม เด็กสนใจการรวมกลุ่มและมีความรักกลุ่มมาก ต้องการให้กลุ่มยอมรับตน เด็กชายจะมีการคบกันเป็นแก๊ง และจะมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การผจญภัย การขัดขืนคำสั่งของผู้ใหญ่ ขอบรวมกันต่อต้านผู้ใหญ่

ในเรื่องนี้ครูที่เข้าใจควรปล่อยให้เด็กได้ทำสิ่งที่เขาต้องการไปก่อน ไม่บังคับเสียทีเดียว

แต่คอยโน้มน้าวและแนะนำแก้ไขภายหลัง ทั้งนี้จะทำให้เด็กเรียนรู้การแก้ปัญหาจากประสบการณ์ที่ได้มาเองด้วย

ความสนใจ (Interests)

เด็กวัยนี้สนใจการเล่น โดยมากจะยึดการเล่นเป็นการระบายความเครียด เพราะเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเป็นความต้องการของร่างกายและจิตใจ ผู้ใหญ่ควรหาเครื่องเล่นที่มีกิจกรรมสร้างสรรค์ตามที่เด็กต้องการให้ เพื่อให้เด็กสามารถวางแผนโครงการทำกิจกรรมของตนเองได้

- **เด็กชาย:** วัย 10 ขวบจะสนใจ **การเล่นเป็นทีม** แสดงความซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะ ชอบการเล่นกลางแจ้งที่มีกฎเกณฑ์ นอกจากนี้ยังชอบเล่นวิ่งแข่ง เล่นโยนลูกบอล ใช้ความว่องไว และสนใจเครื่องยนตร์กลไก
- **เด็กหญิง:** ชอบการทำอาหาร (การครัว) การตัดเย็บ ตกแต่งบ้าน และการแสดงที่เกี่ยวกับเรื่องจริง

- **การสะสม:** นอกจากการเล่นแล้ว เด็กวัยนี้ยังสนใจ **การสะสม** เป็นงานอดิเรกกันมาก ดังนั้นถ้าผู้ใหญ่เข้าใจและแนะแนวให้เด็กรู้จักสะสมสิ่งที่เป็นประโยชน์ เช่น สะสมแสตมป์ ก็จะเป็นกิจกรรมที่ให้คุณค่าทางการศึกษาและสร้างนิสัยที่ดีงาม เพราะเด็กจะได้เรียนรู้การแยกประเภทและช่วยให้มีระเบียบ จัดเข้ากลุ่มได้ด้วย

4. พัฒนาการทางสติปัญญา

เด็กในระดับมัธยมศึกษาพัฒนาการทางสมองจะเจริญอย่างรวดเร็วจนถึงขีดสุดเมื่ออายุ 18 ปี ในช่วงนี้เด็กจะมีความจำและสมารถดีขึ้น ความคิดก็เจริญกว้างไกลขึ้น มีจินตนาการมากขึ้น โดยเฉพาะการฝันกลางวัน

นอกจากนี้แล้ว เด็กวัยนี้ยังมีความสามารถในการ **ใช้เหตุผลและเข้าใจนามธรรม** มากขึ้น สามารถเข้าใจความหมายของคำพูดที่เป็นนามธรรมได้ถูกต้อง และสามารถให้คำจำกัดความแก่คำที่เป็นนามธรรมได้ สำหรับเด็กที่มีความสามารถในการใช้คำพูดที่เป็นนามธรรมสูง ก็จะสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้อย่างรวดเร็วและเหมาะสม

คุณลักษณะของผู้เรียนระดับอุดมศึกษา (อายุ 18-25 ปี)

ผู้เรียนระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่จะมีอายุประมาณ 17-18 ถึง 21-25 ปี ซึ่งยังคงอยู่ระหว่าง

วัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น นับว่าเป็นระยะที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในช่วงวัยพัฒนาการของมนุษย์

เพราะเป็นระยะที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย การทำงานของอวัยวะทุกส่วนมีการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

วัยนี้จะเป็นวัยที่ใช้ชีวิตในชั้นอุดมศึกษา เป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งทางสังคม

เป็นเหตุให้มีการพัฒนาแบบแผนของพฤติกรรมที่จะเป็นผู้ใหญ่ รวมถึงพัฒนาพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่จุดหมายที่หวังไว้ ซึ่งก็หมายความว่าจะต้องเรียนรู้ลักษณะที่จะต้องเป็นผู้ใหญ่มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความคิดและปรัชญาชีวิต

1. ลักษณะของการพัฒนาการ (Nature of Development)

การปรับตัวของวัยนี้จะพัฒนามาตั้งแต่วัยรุ่นตอนต้น และค่อย ๆ สมบูรณ์แบบขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ สิ่งแวดล้อม และการอบรมเลี้ยงดู รูปแบบของปัญหามักอยู่ในเรื่องการปรับตัวในสังคม ครอบครัว สิ่งดึงดูดความสนใจ เศรษฐกิจ ความสำเร็จทางการศึกษา และความสัมพันธ์ระหว่างเพศ

2. พัฒนาการทางร่างกาย (Physical Development)

วัยนี้ส่วนใหญ่ร่างกายจะพัฒนาเต็มที่ แต่ลักษณะบางส่วนอาจจะยังไม่พัฒนาเต็มที่ แต่จะค่อย ๆ พัฒนาต่อไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโอกาสของการเรียนรู้และการช่วยเหลือส่งเสริมของบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด

- **ความคล่องแคล่ว:** เนื่องจากการแบ่งแยกหน้าที่ของกล้ามเนื้อประเภทต่าง ๆ จึงรู้จักควบคุมและใช้วียะต่าง ๆ ได้คล่องแคล่วขึ้น
- **รูปร่าง:** ระบบกล้ามเนื้อจะเจริญเติบโตเต็มที่ ทำให้ร่างกายใหญ่โตแข็งแรง ลักษณะแต่เดิมที่ดูเก้งก้างนั้นก็ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลง มีส่วนโค้งและเว้ามากขึ้น รูปร่างลักษณะจะได้สัดส่วนดีขึ้น
- **ส่วนสูงและน้ำหนัก:** ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เช่น พันธุกรรม การเลี้ยงดู การอนามัย การออกกำลังกาย และสภาพดินฟ้าอากาศ คนที่บรรลุนิติภาวะช้ามักจะมีรูปร่างสูงกว่าพวกที่บรรลุนิติภาวะเร็ว แต่จะมีน้ำหนักน้อยกว่า
- **ระบบภายใน:** หัวใจจะโตเป็นปกติ กระเพาะอาหารจะใหญ่และลำไส้ยาวขึ้น ช่วงนี้ระบบย่อยอาหารจะทำงานช้าลง ทำให้อัตราการเจริญอาหารลดลง

3. พัฒนาการทางอารมณ์ (Emotional Development)

อารมณ์ที่รุนแรงค่อย ๆ สงบลง มีความสุขุมเยือกเย็น สุภาพขึ้น มีความอดกลั้นด้านความรู้สึกมากขึ้น ความกลัวในสิ่งต่าง ๆ น้อยลง แต่ **ความวิตกกังวลใจ (Anxiety)** เพิ่มขึ้น ซึ่งมักจะเกี่ยวกับปมด้อยของตนเองและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ตนนึกฝันถึง แต่เขาก็มักจะยืนหยัดต่อสู้แม้จะมีความกลัวความวิตกกังวลอยู่มากก็ตาม ความวิตกกังวลของวัยนี้อาจเกิดจาก 2 สาเหตุหลัก คือ

- **ความวิตกกังวลด้านประสาท (Neurotic Anxiety):** เป็นผลจากความรู้สึกไม่เท่าเทียมกับคนอื่น ทำให้บางครั้งเกิดพฤติกรรมกลไกในการปรับตัว (Defence Mechanism) อันเป็นสาเหตุให้เกิดการฝันกลางวัน
- **ความวิตกกังวลด้านสังคม (Social Anxiety):** กังวลใจในสภาวะสังคม ความมีหน้ามีตา ซึ่งก็แสดงออกโดยการแต่งกาย บ้านที่อยู่ ยานพาหนะ โทรศัพท์มือถือ ฯลฯ และจะยึดถือวัตถุเหล่านี้มากขึ้น

วัยนี้มีทั้งอารมณ์ที่น่าพึงประสงค์และไม่น่าพึงปรารถนาจะคนปนกันไป เช่น ความกลัว ความกังวลใจ ความโกรธ ความอิจฉาริษยา ความพอใจ ความรัก และความอยากรู้อยากเห็น ซึ่งย่อมจะก่อให้เกิดพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ผู้ที่รู้สึกตนมีปมด้อยก็มักเป็นคนเก็บตัวหรืออิจฉาริษยา ส่วนผู้ที่มิปมเด่นก็มักชอบอวดอ้างแสดงตน โดยช่วงนี้จะอยู่ในระยะที่กำลังเรียนรู้เพื่อควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมของตนเองให้เหมาะสมตามกาลเทศะ

4. พัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual Development)

วัยนี้มีความเจริญทางด้านสมองสมบูรณ์ถึงขั้น **วุฒิภาวะ (Mental Maturity)** สนใจความรู้แปลก ๆ ใหม่ ๆ ตามความถนัดของตน ระยะนี้เป็นวัยที่คำนึงถึง **การมีปรัชญาชีวิต** โดยมุ่งในเรื่องศีลธรรม จริยธรรม ศาสนา และการเมือง รวมถึงการคำนึงเกี่ยวกับความรัก ความสำเร็จ และความปลอดภัย แต่เหนือสิ่งอื่นใดก็คือ

การคำนึงเรื่องอาชีพและความก้าวหน้าของตนเองในอนาคต

แน่นอนค่ะ นี่คือนิทรรศน์ที่ได้รับการแก้ไขและจัดรูปแบบให้อ่านง่ายขึ้น

บทสรุป (Conclusion)

พัฒนาการ (Development) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของสิ่งมีชีวิต ได้แก่ ด้านร่างกาย, ด้านอารมณ์, ด้านสังคม, และด้านสติปัญญา ในการเปลี่ยนแปลงทั้ง 4 ด้านนี้จะสัมพันธ์กัน เป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน

มีความต่อเนื่อง และเป็นขั้นตอนตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงวัยชราและตาย

ช่วยให้สามารถตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นได้ทั้งด้านบวกคือเพิ่มขึ้น

และด้านลบคือร่วงโรย หลุดล่อง สูญสิ้น ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ได้รับ

ซึ่งนำไปสู่ความมีวุฒิภาวะหรือการบรรลุถึงขั้นการเจริญเต็มที่ มีศักยภาพหรือความพร้อมที่จะกระทำการใดอย่างหนึ่งได้

ซึ่งจะเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ แตกต่างกันไปในแต่ละช่วงวัย

การศึกษาพัฒนาการและวุฒิภาวะของมนุษย์จึงทำให้เข้าใจลักษณะของมนุษย์ในแต่ละวัย

ทฤษฎีพัฒนาการจากแนวคิดของนักจิตวิทยาจะช่วยให้ครูเข้าใจในพัฒนาการของผู้เรียนได้ชัดเจนขึ้น

สามารถจัดการเรียนการสอนให้เหมาะกับพัฒนาการของผู้เรียน และทำให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ